

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕ ΘΕΜΑ:

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του άρθρου “Interpreters and Interpreting in conflict zones and scenarios: A historical perspective”, Ruiz Rosendo, L. & Persaud, C. (2016). Interpreting in conflict zones throughout history. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies*, 15, 1-11.

ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

ΚΟΠΡΙΤΕΛΗ ΜΑΡΙΑ – ΠΗΝΕΛΟΠΗ (Ξ2019050)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ

ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του άρθρου “Interpreters and Interpreting in conflict zones and scenarios: A historical perspective”, Ruiz Rosendo, L. & Persaud, C. (2016). Interpreting in conflict zones throughout history. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies*, 15, 1-11.

ΚΟΠΡΙΤΕΛΗ ΜΑΡΙΑ – ΠΗΝΕΛΟΠΗ

A M: Ξ2019050

Email: pkopriteli@gmail.com

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ

ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Καθηγητής

ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Abstract.....	6
Πρωτότυπο κείμενο στα αγγλικά.....	7
Μετάφρασμα στα ελληνικά.....	17
Κειμενική ανάλυση.....	30
Μεταφραστική διαδικασία.....	31
Μεταφραστικές δυσκολίες.....	33
Αξιολόγηση της ποιότητας της μετάφρασης.....	37
Βιβλιογραφία.....	39

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί μετάφραση των σελίδων 1-11 του άρθρου των Lucía Ruiz Rosendo και Clementina Persaud “Interpreters and interpreting in conflict zones and scenarios: A historical perspective”, που δημοσιεύτηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Linguistica Antverpiensia, New Series – Themes in Translation Studies*. Όπως υποδηλώνεται από τον τίτλο, το άρθρο πραγματεύεται τον ρόλο του διερμηνέα κατά τη διάρκεια συρράξεων από την αρχαιότητα έως σήμερα. Συγκεκριμένα, οι σελίδες 1-11 που με απασχόλησαν στην παρούσα εργασία αφορούν την εισαγωγή του άρθρου, τις γενικές υποενότητες σχετικά με τη διερμηνεία και τον διερμηνέα στις συρράξεις, τη διερμηνεία στις συρράξεις καθ’ όλη τη διάρκεια της ιστορίας ως ιστορική αναδρομή, καθώς και όλο το κομμάτι της αρχαιότητας. Να επισημανθεί πως το άρθρο καλύπτει χρονικά όλες τις ιστορικές περιόδους ως τη δίκη της Νυρεμβέργης το 1945, που αποτελεί την καταδίκη του ναζισμού στην Ευρώπη. Επέλεξα το συγκεκριμένο απόσπασμα, καθώς αφενός με ενδιαφέρει η θεματολογία του, θεωρώ πολύ ενδιαφέρον το θέμα του ρόλου του διερμηνέα στις εμπόλεμες ζώνες, καθώς αφορά την εξέλιξη του επαγγέλματος μας αλλά και το πώς το αντιμετώπιζε η εκάστοτε κοινωνία. Αφετέρου είναι πολύ επίκαιρο με τους εν εξελίξει πολέμους στην Ουκρανία, και τη Μέση Ανατολή αλλά και την εμπλοκή της Ελλάδας σε όλους αυτούς τους πολέμους.

Σχετικά με τη μεταφραστική διαδικασία, αφού έγινε ανάγνωση του πρωτότυπου κειμένου αρκετές φορές, έτσι ώστε να γίνει όσο το δυνατόν πιο κατανοητό το περιεχόμενο του, πραγματοποιήθηκε η μετάφραση του πρωτότυπου αγγλικού κειμένου. Κατά τη μεταφραστική διαδικασία προέκυψαν ορισμένες μεταφραστικές δυσκολίες που η μεταφράστρια κλήθηκε να αντιμετωπίσει χρησιμοποιώντας μία σειρά από στρατηγικές τις οποίες αναφέρει στον σχολιασμό της μετάφρασης. Τέλος, γίνεται αξιολόγηση της ποιότητας της μετάφρασης και παρατίθενται η βιβλιογραφία και όλες οι πηγές τις οποίες χρησιμοποίησε η μεταφράστρια.

Λέξεις-κλειδιά: διερμηνεία, συρράξεις, ιστορική αναδρομή, αρχαιότητα, μεταφραστικές δυσκολίες

Abstract

This dissertation is an attempt to translate a specialized text about an historical approach regarding the interpretation in conflict zones and different periods of history published in *Linguistica Antverpiensia*, New Series: Themes in Translation Studies. The aim was to transfer it adequately, using all the tools and techniques at the translator's disposal. The translator's main focus during the translation process was to create a functional equivalent in the Target Language. The dissertation also includes the commentary of any difficulties that occurred during the translation process.

Keywords: interpretation, conflict zones, historical approach, translation difficulties

Πρωτότυπο κείμενο στα Αγγλικά

Interpreters and interpreting in conflict zones and scenarios: A historical perspective

This article presents an overview of interpreting in conflict zones and scenarios in different periods of history as represented in the papers included in the special issue. Conflict between parties with different cultural and linguistic backgrounds is pervasive in human history and has always involved interpreters in the sense of intercultural and linguistic mediators. Although interpreting became highly professionalized from the second half of the twentieth century, language brokering in conflict zones is still an unregulated occupation mainly pursued by untrained interpreters. Furthermore, there is a lack of recognition of the specific role that interpreters in conflict situations play. In spite of an increasing awareness of the role of interpreters in conflict zones and an expanding scholarly literature on the subject, we believe that more monographs adopting a historical standpoint are needed. The aim of this special volume is to shed light on the characteristics, ideology, status, neutrality, occupation, role in the different stages of the conflict, training issues, and working practices and procedures of interpreters in conflict zones.

1. Interpreting in conflict zones

Conflict, and therefore language brokering in conflict zones, has been pervasive throughout human history. Conflict arises in response to a threat, whether as a result of clashes between peoples and nations or in the midst of a community. And when one of the parties does not speak the language of the other, some type of language mediation is necessary. Despite the frequent invisibility of interpreters in the historical record and the mutability of the interpreter's status or role, the need for and importance of interpreters is undeniable (Baigorri, 2014a, 2014b; Campbell, 2001; Delisle & Woodsworth, 2012; Mairs, 2011; Roland, 1999). Many multilingual historical events, such as the signing of treaties, peace accords and military and trade negotiations, would have necessarily required language intermediaries for their implementation, whether or not the presence or qualifications of the interpreter is mentioned in the historical record. In this connection, it is important to note that the importance of reliable language brokers has been long recognized in at least some contexts (Cáceres-Würsig, 2012; Galán, 2011; Gehman, 1914; Hermann, 1956/2002; Roland, 1999), as demonstrated by the provision of professional training for language mediators, even though such training is rarely referenced in the literature (Baigorri, 2015; Cáceres-Würsig, 2012; Child, 2010; Roland, 1999). Indeed, in discussing the role and the presence of interpreters in different settings, Mairs (2011) stresses the importance of noting those occasions on

which interpreters were not involved, as they were more than likely exceptions to the general rule. Among the possible reasons for the invisibility of the interpreter in the historical record are: (1) the primacy of the written word over the spoken word, which means that translators' activities are more likely to have been chronicled than those of interpreters; (2) social status and gender, as the individuals recruited as language brokers were usually enslaved women, members of sub-castes, prisoners of war, displaced individuals, or victims of circumstance, and (3) the fact that historians cannot be expected to include every single available detail in their accounts of important historical events, meaning that the participation of individuals in secondary roles, such as interpreters or language brokers, may go unrecorded (Delisle & Woodsworth, 2012; Roland, 1999). Furthermore, even on those occasions when their presence is mentioned, interpreters working in conflict zones are rarely referred to by name or singled out for detailed description or comment. As a result, very few interpreters have been named or included in history books, although a few records of their participation and work do exist. The scarce information available on these interpreters derives from a variety of sources that generally focus on commercial, political, historical and military events, rather than on interpreting as a professional activity. This oversight is starkly described by Roland (1999:7), who refers to interpreters as "the missing link". This trend began to move in the reverse direction, however, at the end of the twentieth century and beginning of the twenty-first century, when scholarly interest in interpreting in conflict zones increased and began to be studied from different angles, as evidenced by the work of authors such as Andres (2012), Baigorri (2014a), Delisle & Woodsworth (2012), Gaiba (1998) and Roland (1999). In fact, the seminal works on the history of interpreting by Baigorri (2015), Delisle and Woodsworth (2012), Takeda and Baigorri (2016) and Roland (1999) provide us with an explicit weft of the role played by interpreters in different settings throughout history.

2. Interpreters in conflict

In the past decade, various authors have agreed on the need to examine the role played by translators and interpreters during conflicts in different regions (cf. Baker, 2010a, 2010b; Collier, 2010; Dragovic-Drouet, 2007; Footitt & Kelly, 2012; Inghilleri, 2008, 2009; Juvinal, 2013; Ozawa, 2008; Palmer, 2007; Rafael, 2007; Stahuljak, 2000, 2009; Takeda, 2009; Vieira, 2014). Analyzing interpreting in conflict zones is not straightforward, however, partly due to the fact that the relations between the parties involved in conflict tend to be complicated. Interpreters may potentially play an important role in intelligence work performed before and during a given conflict (Moser-Mercer & Bali, 2008). Not all interpreters working in conflicts are professionals, however (Baker, 2010b; Inghilleri, 2010); nor does the fact that an interpreter is working in a

conflict setting necessarily mean that he or she has professional experience as an interpreter or a linguistic mediator. This is the case with local interpreters, who are generally recruited because they know the local language and one or more local dialects as well as the language of the foreign army, or of the international agencies or organisations that provide humanitarian aid and organise peacekeeping work (Allen, 2012; Baigorri, 2011; Moser-Mercer & Bali, 2008). Since these individuals are not hired on the basis of prior training or experience as interpreters, they may not start out with the necessary skills to interpret adequately. Allen (2012) identifies three categories of war interpreters— military linguists, contract interpreters and humanitarian interpreters—and describes their distinct features. For Allen, the military linguist is a member of an established system that has access to plentiful financial resources for training staff to speak the different languages required in conflict settings throughout the world. Kelly and Baker (2013), however, highlight the fact that translators and interpreters do not occupy a clearly distinguished role within the armed forces. The term “interpreter” is used in the military to indicate a high level of language proficiency, whereas the term “military interpreter” could include all specialist language tasks, not necessarily only interpreting and/or language mediation. This fact demonstrates the difficulty of pinpointing the precise status and role that ought to be played by the interpreting professional. Contract interpreters are professionals who provide the bulk of the interpretation services in wars and armed conflicts when the level of violence is lowered (Kelly & Baker, 2013). They work in different settings, using not only linguistic skills but also “soft skills” or cross-cultural competencies that are considered important assets in war and peacekeeping contexts (Baker, 2010b; Bos & Soeters, 2006; Ingold, 2014; Lewis, 2012; Vieira, 2014).

The last group—interpreters working on the ground with international aid and news organizations—are less well known, but very much in demand because their abilities and experience are essential to the parties seeking their services. Their services may also be required by relief agencies in disaster zones where there has been an earthquake or an incident involving mass casualties. There is some doubt, however, as to whether the reality of the situation is as clear-cut as Allen’s classification would seem to imply, and one could debate whether these categories exist as such at present.

3. Interpreting in conflict zones throughout history

In spite of the increasing scholarly interest in the interpreting that takes place in conflict zones, few studies have examined and/or compared the interpreter’s status at different moments in history. The historiography of a profession not only narrates the passage of time; it has an impact that goes beyond a mere date- and fact-finding exercise. Observing and analysing the role played by members of any profession through the lens of time allows us to

understand the complexity of that role in context and to view the situation under study more objectively. Analysis of the extant historical documents regarding interpreters in conflict zones provides a wealth of information on interpreters' behaviour and allows for more precise assessment of the situation within a well-defined temporal and situational context. For these reasons, we felt that particular attention ought to be given to understanding and describing language mediators in conflict-related settings, especially given the current focus on the role and place of the interpreters in conflict zones. This focus is due not only to the hazards and dangers they encounter in the performance of their assignments, but also to the many other challenges they face related to ethics, neutrality, allegiances, and status. We also believe that this historical review can help us learn from the past by providing insights into how certain problems were resolved and helping us to predict possible difficulties and therefore possibly avoid them. Such a review could also help to identify possible solutions that may be extrapolated to the situations faced today by war interpreters. In recent years, media portrayals of language mediators in war zones—including reports of violence against them—have highlighted the paucity of war-related training provided for these individuals; on many occasions, they are not provided the same protections offered to accredited interpreters or to members of the military. Despite this neglect, they are frequently required to perform duties that go far beyond their role and status, two concepts which are elusive in their own right. It is important to note that these interpreters' extremely fragile position is a fairly recent development; taking a historical perspective allows us to contrast their lack of military training and protection with that of their counterparts in previous conflicts whose nature was different from those of the present day.

The attention that interpreting in conflicts is receiving from the media and the scholarly community at the present time is such that it might seem that interpreting in conflict zones is a fairly new phenomenon. This is manifestly not the case, however, as stated above. For this reason, this special issue reaches back in time to take a retrospective view of interpreting in conflict settings, with the aim of examining the situation of language brokers at different times and in diverse places and situations. This analysis seeks to identify changes in the status, role and recognition of the interpreter over the centuries. In the light of the general absence of interpreters and interpreting from historical records, we take a multifaceted approach to describing general and specific cases of interpreters and interpreting in their historical contexts. In order to achieve this goal, the following questions were posed to the contributors to this issue:

- What has been the role of interpreters in conflict zones and in conflict situations in certain episodes of history concerning working

practices and procedures?

- What are the policies and norms that have regulated the role of conflict interpreters throughout history?
- What are the ethics underlying the work of conflict interpreters in specific periods of history?
- What has been the role of the interpreter in recent conflicts?
- How could the profile and status, neutrality, identity and ideology of the interpreter working in conflict settings be described? Have these concepts changed throughout history? Is there a clear definition of these concepts or do they require a more detailed analysis?
- What role have interpreters played in the different stages of conflicts (conflict settlement, conflict transformation and conflict resolution (Brahm, 2003))?
- What is the role of the interpreter in protracted conflicts?
- What are the present and future directions that research on this topic might take concerning current and future practices and training that might enhance the status of these interpreters?

This special issue of *Linguistica Antverpiensia* brings together scholars delineating the research field of interpreting in conflict zones, studying its relationship with history, and trying to answer the research questions listed above. This collection of articles casts a look back at history, specifically at people who have served as linguistic and cultural mediators in conflict zones.

3.1 Antiquity

The first references to the existence of interpreters appear around 2600 BCE in Ancient Sumer, where a list of words in cuneiform script on a clay tablet found at Tell Abū Šalābīkh, Southern Iraq, details a registry of different professions recorded in hierarchical order. The literal expression “eme-bal”, “to interpret”, and “to turn” (“bal”) “language” (“eme”), are clearly referred to in this list² (see Bellos, 2011; Chrobak, 2013). Moreover, the interpreter’s position in this ranking (eleventh out of eighteen) seems to indicate that interpreters held quite a high position in Ancient Sumer. It is also worth noting that, in this period, agreements between different peoples were signed in different languages, a fact that proves the participation of language brokers in such exchanges (Chrobak, 2013).

Records from Ancient Egypt also confirm the presence of interpreters in that civilisation. On the walls of the tombs of the princes of Elephantine, on Qubbet el-Hawa, a hill near Aswan, one encounters the term jmy--r(A) aw (“overseer/chief of interpreters”). Here we find a depiction of the dealings of the

Egyptians of the Sixth Dynasty with Nubia. Interestingly enough, this event coincides in time with the abandoning of nomadism by the Egyptians, which resulted in a sedentary lifestyle and the development of a large administrative infrastructure. This change in lifestyle also meant that Egyptians maintained peaceful contact with foreign peoples from the beginning of the establishment of their empire (Galán, 1995, 2011). As a result, interpreters were hired by the court to aid in brokering trade relations and military expeditions, which led to their being considered one of the seven social classes of the Egyptian population, a fact that not only acknowledges their existence as professionals but also illustrates their position in society. Despite this recognition of the profession, interpreters were considered of low rank in Ancient Egypt, and their status was similar to that of a seaman or a merchant. Consequently, they were not much respected socially, despite possessing valuable language skills (Kurz, 1985). It must be stated that despite a preference for noble trainees, most interpreters in this period were of lower-class birth, slaves or freed men (Roland, 1999), although nomarchs—supreme chiefs and supervisors of the local administration (nomes), high-ranking officials in the public administration, and often bilingual—enjoyed a higher status than interpreters. Despite the generally low social status of interpreters and the fact that the Egyptians usually regarded other nations and their languages as barbarian, Egyptians were aware of the impossibility of ignoring foreign languages when engaging in trade or military operations. They were thus compelled to work with interpreters. Another record attesting to the existence of interpreters in Ancient Egypt is the depiction of a guide-interpreter leading a group of foreigners before the king in the Amarna tombs on the east bank of the Nile. In fact, in Amarna, on tomb no. 8 (i.e. Tutu's tomb), an inscription explains how the chief of the foreign delegation addressed the king through his interpreter. Both Andres (2012) and Galán (1995) describe how the interpreters represented on the tomb can be clearly distinguished, as each one is portrayed as two people—as was the custom in Egyptian hieroglyphs—probably to show that they had to carry out a task that required them to work into two languages and for two different parties. In this vein, the tomb biography of Harkhuf4 deserves a special mention as it is considered the first recorded evidence of the exchanges that took place between the Egyptian Empire and other peoples. It is important to exercise caution when drawing conclusions about inscriptions from this period, however, because the term “interpreter” was potentially used to designate anyone who spoke foreign languages rather than in the modern sense of a member of a profession. In fact, many scribes were also translators or interpreters, even though they had received no formal training to carry out their job. Despite the lack of training, scribes were acknowledged professionally. Tadmor (1991) confirms the fact that one special term was used to refer to bilingual scribes—“se-pi-ru,” borrowed from Aramaic—while another, related, term—“targummanu”—was used to refer to the interpreter or the person who translated oral communications (Hutton & Marzouk, 2012; Pöchhacker, 2004;

Tadmor, 1991). We therefore find two terms for two different professional activities, although there was no clear separation of tasks in professional practice nor identification as such by users. As time passed and the importance of language brokering increased, the custom of selecting young men and training them to become interpreters arose. Pharaoh Psamtik II, aware of the increasing need for language brokers, decided to create a caste of brand-new interpreters when he took the decision to send a large group of young men to Greece to learn the language of the land (Baigorri, 2015). This pioneering practice of training language experts was also followed by other important leaders such as Alexander the Great and Quintus Sertorius⁶ (Roland, 1999). Moving forward in time to Carthage, historians mention two events related to interpreting at war (Gehman, 1914; Taulbee, 1998). Gehman (1914) discusses the communication problems Carthaginians had with their troops, which were composed of mercenaries of different origins who spoke many languages, including Libyan, Iberian, Celtic, Latin, Greek and Punic. This meant they had to rely on interpreters to relay the commanders' messages, sometimes having to communicate orders up to five times due to the multilingual composition of their army. Many communication problems, with concomitant serious consequences, arose as a result of using amateur linguists as language brokers.

His efforts were hindered by Spendius and Mathos, two deserters and rebel leaders who convinced the Libyan mercenaries that Gesco was dealing with them in bad faith. Autaritus, the leader of the Gallic mercenaries in the Carthaginian army during the First Punic War, argued that Gesco and those who had been seized with him should be put to death. Since Autaritus spoke Phoenician, a language that most of the men could understand, he was able to convince most of them. Even if some men from other nationalities did defend Gesco, they were not understood because each spoke in their own language. Gesco was eventually tortured and killed. The inclusion of a detailed report of these events, describing the eventual capture, sentencing and execution of Gesco, highlights the significance of the episode. The second documented event, also narrated by Polybius, occurred during the Second Punic War, when Hanno the Great waged war in Sicily. Sunianto, a very influential citizen of Carthage, was elected mediator for communications between Hanno, the Carthaginian commander, and Hiero II of Syracuse. In the letters in Greek sent by Sunianto to Hiero, Sunianto informed Hiero of the approach of Hanno's armies. The message was intercepted and he was accused of treason by Hanno. As a consequence of this affair, the Carthaginian senate ruled that only official interpreters would be used for communications with the enemy thereafter, and that no other citizen of Carthage would be allowed to learn Greek (Gehman, 1914; Hultsch, 1889/2012; Roland, 1999). These detailed, documented events clearly demonstrate that interpreters played an important role in the military.

Turning our attention to Ancient Greece, we see that it, like previous kingdoms and empires, required the services of language brokers to ensure adequate communication between peoples or parties within the empire itself who did not share a common language. The difficulty in clarifying the role of the interpreter in Ancient Greece is at least partially due to the ambiguity of the terms used to refer to language brokers. The term “ερμηνεία” or “hermeneia” rarely referred only to interpreting or oral translation activities; it was also applied to middlemen who carried out other tasks of a commercial or general negotiating nature (Mairs, 2011). This suggests that the interpreter was not only a language broker, but also a commercial intermediary, or even played both roles at the same time. This fact is further supported by a document from the Ptolemaic Dynasty which mentions Apollonios, “the interpreter of the Trogodytes.⁸” The confusion is compounded by the fact that the “Hermeneus” (i.e., interpreter) often performed an additional regulatory function as an “Agoranomos”, who was akin to a public notary as well as being in charge of supervising every aspect of a marketplace.

The Greeks did not rely on interpreters solely for commercial transactions. Like the Carthaginians, their armies included recruits of many different nationalities. Proof of this can be found in Xenophon’s *Anabasis*, which is an account of the march of the ten-thousand-soldier army to the Battle of Cunaxa and back to Greece (401–399 BCE). This document mentions more than once that Cyrus the Younger used interpreters and that the presence of interpreters avoided disaster. Not only are interpreters in general mentioned on several occasions, but the name of one of these interpreters, Pigres, is given, as well as that of one of Cyrus’s officers, Glus (Hogdman, 1915), who was sent to congratulate Meno the Thesallian by Cyrus. Even the commanders of monolingual armies always had interpreters with them. In Plutarch we find that Alexander the Great’s expeditions to Central Asia required interpreters of different languages, including Persian, Hycarnian, Sogdian and Indian. It seems clear from these accounts that interpreters were present in the ancient Greek army as well as in the armies of their adversaries. The great demand for linguists in commercial and military domains is confirmed by the fact that it was common for the Greeks to be accompanied by interpreters when travelling outside their country, whether for commercial or military reasons. The importance of language brokers is further confirmed by the fact that there seem to have been some individuals who studied languages in order to become fully-fledged interpreters, while other individuals who studied languages did not do so with the aim of becoming an interpreter but nevertheless ended up working in the profession for other reasons. Examples of these individuals include Themistocles, who studied Persian, and Ovid, the poet, who knew Getic and Sarmatian (Gehman, 1914). Another key point to remember is that some interpreters grew up in a bilingual environment or had exogamous parents, which paved the way for careers as interpreters. For evidence of the polyglot nature of the Roman

Empire, we need only consider its geographic extension. Educated Romans from the Republic onwards were required to master Latin, as a precondition to participation in the world's government, and Greek, in order to participate in the empire's cultural life. The Romans, like the Greeks before them, showed little interest in learning the languages of the so-called barbarian tribes and would do so only for practical reasons (Rochette, 1996). Caesar's use of interpreters is mentioned in the Commentaries on the Gallic War, or *Bellum Gallicum*;10 it can also be presumed that other commanders in the Roman army had language brokers available to help them communicate with the peoples and dignitaries of the lands they conquered. Interpreters were present not only in the military but also in diplomatic assemblies and meetings, where their presence was accepted without question (Torregaray, 2009). In Rome, the Latin term "interpretes" was used to refer to both translators and interpreters in the sense of intermediaries who brokered the conclusion of a contract between two parties (Tănase & Muscalu, 2013). Pöchhacker (2004) believes that the reason for this double meaning could be that the term is derived from "partes" or "pretium", which is what adds the meaning of "middleman", "intermediary" or "commercial go-between" to the description. In addition, these two Latin terms refer to an individual who explains the meaning or makes sense of what others have difficulty understanding. Interpreters in Roman times were full-time professionals, and were paid for their services by the national treasury. In spite of this, interpreters were not acknowledged as a professional body in the army during Roman times, and they would have to wait until the 5th century for this recognition. Spies, who also tended to be bilingual, were referred to by the same term used for interpreters (i.e., "interpretes"), therefore occasionally making it difficult to differentiate between spies and interpreters in the historical record (Cáceres-Würsig, 2012). This was probably because spies were not the only language experts hired by the military. These individuals were also usually appointed to sensitive missions; they were mostly natives of barbarian countries, but were also highly Romanised. Being natives of the regions where they operated as spies made it easier for them to get into enemy territory and obtain information that was essential to the Roman army (Tănase & Muscalu, 2013). Peretz (2006) offers a clear description of the status of the military interpreter in Roman times. Despite the low rank and position of interpreters, interpreting was still considered an important profession. Although Roman interpreters worked full time and were considered faithful to their patrons, they did not hold life-long commissions, but rather formed temporary relationships with their clients. They were even considered new Roman citizens, but there is no evidence whether they organised as a group or not. Not all interpreters were at the same administrative level; there was a hierarchy among them. At the lowest level, they were legionary soldiers, and had the right to a double allowance of food in addition to their pay ("stipendium") if their services were considered satisfactory. At a higher level, their position was more advantageous, as they received a "salarium," or annual sum, which covered

expenses. The military interpreter was also given freedom of action while on mission and was exempted from heavy duties, in contrast to other active soldiers, which probably shows that she or he was an “*immunis*”, that is, an individual who was free from paying taxes or from public obligation (Frank, 1936). Military interpreters could also be relieved of the prohibition on commercial activity, meaning that they could profit from involvement with other populations and thus obtain an added source of income. It is also important to mention that Roman interpreters had diplomatic immunity in those cases where they were members of an embassy to the enemy (Peretz, 2006). The fragmented Western Roman Empire fell in 476 CE with the deposition of Romulus Augustulus, though its Eastern counterpart survived another millennium. Although Latin was the main medium of communication immediately after the Western Roman provinces fell, its use diminished considerably by the end of the 6th century, when it lost its status as an official language; it was considered a dead language by the 7th century. From this period onwards, Romance languages started to thrive and develop. However, the disappearance of Latin was short-lived. In the 8th century, it was once again reinstated as the prestige language of “administration, international relations, education, science, theology and the intelligentsia” (Blumenthal & Kahane, 1979, p. 187), a status it would maintain until the 12th century, when vernaculars were used for courtly entertainment. In the former Eastern Roman Provinces, the enviable location of Constantinople and the policies implemented by Constantine led to a 12th-century Byzantium characterised by its multilingual society and an empire where the thousands of foreigners residing in it were awarded trading privileges and tax exemptions. By then Constantinople had become a cosmopolitan city. Leo Tuscus,¹¹ from Pisa, was the Byzantine Emperor Manuel Komnenos’ official interpreter and his existence is mentioned circa 1149 CE (Haskins, 1918). Interpreters were also required for the Imperial Guard as its troops were mainly Turks and Varangians (Brand, 1968). This multilingual environment meant that many linguistic needs had to be addressed and, consequently, Barbarian Academies were created by the Byzantines. These academies became sources for interpreters and guides (Diener, 1938). Although these professionals hardly ever attained membership of the upper echelons of the civil service, there were a few exceptions, such as those individuals who attained the position of Great Logothete, a public official who played a very important role in the Byzantine administration as the comptroller of finances. When Byzantium was taken over in 1453 by the Ottomans, Arabic became the official language of the empire.

Μετάφρασμα στα Ελληνικά

Οι διερμηνείς και η διερμηνεία σε ζώνες συγκρούσεων και σενάρια: Μία ιστορική προσέγγιση

Το παρόν άρθρο παρουσιάζει μία επισκόπηση της διερμηνείας σε ζώνες συγκρούσεων και σενάρια σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας, όπως παρουσιάζονται στα έγγραφα που περιέχει το ειδικό τεύχος. Οι συρράξεις μεταξύ μερών με διαφορετικό πολιτισμικό και γλωσσικό υπόβαθρο διαπερνάνε την ανθρώπινη ιστορία και πάντοτε εμπλέκονται οι διερμηνείς σε αυτές ως διαπολιτισμικοί και γλωσσικοί διαμεσολαβητές. Παρόλο που η διερμηνεία έγινε ιδιαίτερα υψηλού επαγγελματικού επιπέδου από το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, η γλωσσική διαμεσολάβηση στις συγκρουσιακές ζώνες παραμένει ένα άναρχο επάγγελμα που ασκείται κυρίως από μη εκπαιδευμένους διερμηνείς. Επιπλέον, δεν αναγνωρίζεται ο πολύ συγκεκριμένος ρόλος, που οι διερμηνείς διαδραματίζουν σε καταστάσεις συγκρούσεων. Παρά την αυξανόμενη συνειδητοποίηση του ρόλου των διερμηνέων στις εμπόλεμες ζώνες και τη διεύρυνση της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας για το θέμα αυτό, θεωρούμε πως χρειάζονται περισσότερες μονογραφίες, που να υιοθετούν μία ιστορική άποψη. Ο σκοπός του παρόντος ειδικού τεύχους, είναι να διασαφηνίσει τα χαρακτηριστικά, την ιδεολογία, το νομικό καθεστώς, την ουδετερότητα, την κατοχή, τον ρόλο στα διάφορα στάδια της σύρραξης, τα ζητήματα εκπαίδευσης, μεθόδων εργασίας και διαδικασιών διερμηνείας στις συγκρουσιακές ζώνες.

1. Η διερμηνεία σε ζώνες σύρραξης

Η σύρραξη, κι επομένως η γλωσσική διαμεσολάβηση στις συγκρουσιακές ζώνες διαπερνούν την ανθρώπινη ιστορία. Η σύρραξη προκύπτει είτε ως απάντηση σε μία απειλή, είτε ως αποτέλεσμα μίας διένεξης μεταξύ λαών κι εθνών ή εν μέσω μίας κοινότητας. Κι όταν η μία πλευρά δεν μιλάει τη γλώσσα της άλλης, καθίσταται αναγκαίο κάποιο είδος γλωσσικής διαμεσολάβησης. Παρόλο που οι διερμηνείς είναι συχνά αφανείς στα ιστορικά αρχεία και ο ρόλος τους ή το καθεστώς μεταβάλλεται, η αναγκαιότητα και η σημασία των διερμηνέων είναι αναμφισβήτητη (Baigorri, 2014a, 2014b; Campbell, 2001; Delisle & Woodsworth, 2012; Mairs, 2011; Roland, 1999). Πολλά πολύγλωσσα ιστορικά γεγονότα, όπως συνάψεις συνθηκών, ειρηνευτικών συμφωνιών και στρατιωτικών και εμπορικών διαπραγματεύσεων, θα απαιτούσαν αναγκαστικά γλωσσικούς διαμεσολαβητές, για την υλοποίησή τους, ανεξάρτητα από το αν αναφέρονται η παρουσία και τα προσόντα του διερμηνέα στο ιστορικό αρχείο. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να σημειωθεί, πως η σημασία αξιόπιστων γλωσσικών διαμεσολαβητών έχει αναγνωριστεί ευρέως τουλάχιστον σε ορισμένα πλαίσια (Cáceres-Würsig, 2012; Galán, 2011; Gehman, 1914; Hermann, 1956/2002; Roland, 1999), όπως αποδεικνύεται από τη διάταξη για την επαγγελματική εκπαίδευση των γλωσσικών διαμεσολαβητών, αν και μία

τέτοια εκπαίδευση με τα βίαια αναφέρεται στη βιβλιογραφία (Baigorri, 2015; Cáceres-Würsig, 2012; Child, 2010; Roland, 1999). Πράγματι, συζητώντας τον ρόλο και την παρουσία των διερμηνέων σε διαφορετικά περιβάλλοντα, ο Mairs (2011) τονίζει τη σημασία τους επισημαίνοντας αυτές τις περιπτώσεις, που οι διερμηνείς δεν εμπλέκονταν, καθώς ήταν περισσότερο πιθανές εξαιρέσεις από αυτόν τον γενικό κανόνα. Μεταξύ των πιθανών λόγων για την ανυπαρξία του διερμηνέα στα ιστορικά αρχεία είναι: 1) η υπεροχή του γραπτού λόγου έναντι του προφορικού, πράγμα που σημαίνει πως είναι περισσότερο πιθανό να έχουν καταγραφεί οι δραστηριότητες των μεταφραστών παρά εκείνες των διερμηνέων. 2) Η κοινωνική θέση και φύλο, όπως και τα άτομα που προσλαμβάνονται ως γλωσσικοί διαμεσολαβητές, συνήθιζαν να είναι σκλάβες γυναίκες, μέλη υποκαστών, αιχμάλωτοι πολέμου, εκτοπισθέντες ή θύματα των περιστάσεων και 3) το γεγονός ότι δεν είναι δυνατό να θεωρείται πως οι ιστορικοί συμπεριλαμβάνουν κάθε μικρή λεπτομέρεια στις περιγραφές τους για σημαντικά ιστορικά γεγονότα, πράγμα που σημαίνει πως η συμμετοχή ατόμων σε δευτερεύοντες ρόλους, όπως είναι οι διερμηνείς ή οι γλωσσικοί διαμεσολαβητές, πιθανόν να μην καταγράφονταν (Delisle & Woodsworth, 2012; Roland, 1999). Επιπροσθέτως, ακόμα και στις περιπτώσεις που αναφέρεται η παρουσία τους, οι διερμηνείς που εργάζονταν στις συγκρουσιακές ζώνες σπάνια αναφέρονταν ονομαστικά ή τύγχαναν λεπτομερούς περιγραφής ή σχολιασμού. Ως αποτέλεσμα, πολλοί λίγοι διερμηνείς έχουν αναφερθεί ή συμπεριληφθεί στα βιβλία ιστορίας, παρόλο που υπάρχουν λίγα έγγραφα, στα οποία αναφέρεται η συμμετοχή και το έργο τους. Οι ελάχιστες διαθέσιμες πληροφορίες γι' αυτούς τους διερμηνείς προέρχονται από διάφορες πηγές, που εν γένει επικεντρώνονται στα εμπορικά, πολιτικά, ιστορικά και στρατιωτικά γεγονότα, παρά στη διερμηνεία ως επαγγελματική δραστηριότητα. Αυτή την παράλειψη έχει περιγράψει αιχμηρά ο Roland (1999:7), ο οποίος αναφέρεται στους διερμηνείς ως 'ο χαμένος συνδετικός κρίκος'. Αυτή η τάση άρχισε να ακολουθεί την αντίθετη κατεύθυνση, στα τέλη του εικοστού και στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, όταν αυξήθηκε το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον ως προς τη διερμηνεία στις εμπόλεμες ζώνες και ξεκίνησε να μελετάται από διαφορετικές οπτικές γωνίες, όπως αποδεικνύεται από το έργο συγγραφέων όπως είναι οι Andres (2012), Baigorri (2014a), Delisle & Woodsworth (2012), Gaiba (1998) and Roland (1999). Στην πραγματικότητα, τα πρωτοποριακά έργα για την ιστορία της διερμηνείας από τους Baigorri (2015), Delisle and Woodsworth (2012), Takeda and Baigorri (2016) and Roland (1999) μας παρέχουν με σαφήνεια τον ρόλο που διαδραματίζουν οι διερμηνείς σε διαφορετικά περιβάλλοντα κατά το πέρασ της ιστορίας.

2. Οι διερμηνείς σε συρράξεις

Την προηγούμενη δεκαετία, αρκετοί συγγραφείς είχαν συμφωνήσει στην ανάγκη να μελετηθεί ο ρόλος που διαδραματίζουν οι μεταφραστές και οι διερμηνείς κατά τη διάρκεια των συρράξεων σε διάφορες περιοχές (cf. Baker, 2010a, 2010b; Collier, 2010; Dragovic-Drouet, 2007; Footitt & Kelly, 2012; Inghilleri, 2008, 2009; Juvinall, 2013; Ozawa, 2008; Palmer, 2007; Rafael, 2007; Stahuljak, 2000, 2009; Takeda, 2009; Vieira, 2014). Η ανάλυση της διερμηνείας στις εμπόλεμες ζώνες δεν είναι απλή, εν μέρει λόγω του ότι οι σχέσεις μεταξύ των μερών που εμπλέκονται στη σύρραξη τείνουν να είναι περίπλοκες. Οι διερμηνείς δύναται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην υπηρεσία πληροφοριών, που λαμβάνει χώρα πριν και κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης σύρραξης (Moser-Mercer & Bali, 2008). Ωστόσο, δεν είναι επαγγελματίες όλοι οι διερμηνείς που εργάζονται σε συρράξεις (Baker, 2010b; Inghilleri, 2010). Ούτε το γεγονός ότι ένας διερμηνέας εργάζεται σε κάποιο συγκρουσιακό περιβάλλον σημαίνει απαραίτητα ότι διαθέτει επαγγελματική εμπειρία ως διερμηνέας ή γλωσσικός διαμεσολαβητής. Αυτό συμβαίνει με τους τοπικούς διερμηνείς, που γενικά προσλαμβάνονται επειδή γνωρίζουν το τοπικό ιδίωμα, καθώς και μία ή περισσότερες τοπικές διαλέκτους, όπως, επίσης, και τη γλώσσα του ξένου στρατού ή των διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια και οργανώνουν ειρηνευτικό έργο (Allen, 2012; Baigorri, 2011; Moser-Mercer & Bali, 2008). Εφόσον τα άτομα αυτά δεν έχουν προσληφθεί βάσει προηγούμενης κατάρτισης ή εμπειρίας ως διερμηνείς, ενδέχεται να μην ξεκινούν με τις απαραίτητες δεξιότητες, που απαιτεί η ορθή διερμηνεία. Ο Allen (2012) εντοπίζει τρεις κατηγορίες διερμηνέων πολέμου: τους γλωσσικά καταρτισμένους σε στρατιωτικά θέματα, τους συμβασιούχους διερμηνείς και τους διερμηνείς που στέλνονται σε ανθρωπιστική βοήθεια και περιγράφει τα διακριτά τους χαρακτηριστικά. Κατά τον Allen, ο γλωσσικά καταρτισμένος διερμηνέας σε στρατιωτικά θέματα είναι μέλος ενός καθιερωμένου συστήματος, που έχει πρόσβαση σε άφθονους οικονομικούς πόρους για να εκπαιδευτεί το προσωπικό, ώστε να μιλάει τις διάφορες γλώσσες, που απαιτούνται σε περιβάλλοντα συγκρούσεων σε ολόκληρο τον κόσμο. Παρόλα αυτά, οι Kelly και Baker (2013), επισημαίνουν το γεγονός ότι οι μεταφραστές και οι διερμηνείς δεν καταλαμβάνουν έναν σαφώς διακεκριμένο ρόλο στις ένοπλες δυνάμεις. Ο όρος "διερμηνέας" χρησιμοποιείται στις ένοπλες δυνάμεις για να υποδηλώσει ένα υψηλό επίπεδο γλωσσικής επάρκειας, ενώ ο όρος "στρατιωτικός διερμηνέας" θα μπορούσε να περιλαμβάνει όλους τους ειδικούς σε γλωσσικές εργασίες, όχι απαραίτητα μόνο τη διερμηνεία και/ή τη γλωσσική διαμεσολάβηση. Αυτό το γεγονός καταδεικνύει τη δυσκολία να εντοπιστεί η ακριβής σημασία και ο ρόλος που οφείλουν να διαδραματίζουν οι επαγγελματίες διερμηνείς. Οι συμβασιούχοι διερμηνείς είναι επαγγελματίες που παρέχουν το μεγαλύτερο μέρος των υπηρεσιών διερμηνείας σε πολέμους και σε ένοπλες συγκρούσεις όταν το επίπεδο βίας είναι χαμηλό (Kelly και Baker, 2013). Εργάζονται σε διαφορετικά

περιβάλλοντα, χρησιμοποιώντας όχι μόνο γλωσσικές δεξιότητες αλλά και “κοινωνικές δεξιότητες” ή διαπολιτισμικές ικανότητες που θεωρούνται σημαντικά πλεονεκτήματα σε συνθήκες πολέμου και διατήρησης ειρήνης (Baker, 2010b; Bos & Soeters, 2006; Ingold, 2014; Lewis, 2012; Vieira, 2014). Η τελευταία ομάδα, οι διερμηνείς που εργάζονται επί τόπου με διεθνείς οργανισμούς βοήθειας και ειδήσεων, είναι λιγότερο διαδεδομένοι, αλλά έχουν μεγάλη ζήτηση, καθώς οι ικανότητες και η εμπειρία τους είναι ζωτικής σημασίας για τα μέρη που καταφεύγουν στις υπηρεσίες τους. Οι υπηρεσίες τους ενδέχεται να ζητηθούν κι από τις υπηρεσίες ανθρωπιστικής βοήθειας σε πληγείσες περιοχές όπου έχει σημειωθεί κάποιος σεισμός ή ένα περιστατικό με μαζικές απώλειες. Ωστόσο, είναι αμφίβολο, το γεγονός αν η πραγματικότητα της κατάστασης είναι τόσο σαφής όσο φαίνεται να υπαινίσσεται ο Άλλεν στη ταξινόμηση του και αν κάποιος θα μπορούσε να αμφισβητήσει το αν αυτές οι κατηγορίες υπάρχουν αυτές καθ’ αυτές σήμερα.

3. Η διερμηνεία σε ζώνες συγκρούσεων στο διάβα της ιστορίας

Παρά το αυξανόμενο επιστημονικό ενδιαφέρον ως προς τη διερμηνεία που απαιτείται στις εμπόλεμες ζώνες, λίγες μελέτες έχουν αναλύσει και/ή συγκρίνει την κατάσταση του διερμηνέα σε διαφορετικές στιγμές της ιστορίας. Η ιστοριογραφία ενός επαγγέλματος δεν αφηγείται μόνο το πέρασμα του χρόνου. Έχει αντίκτυπο που δεν περιορίζεται σε μία απλή άσκηση συγκέντρωσης ημερομηνιών και γεγονότων. Η παρατήρηση και ανάλυση του ρόλου που διαδραματίζουν τα μέλη οποιουδήποτε επαγγέλματος μέσα από το πέρασμα του χρόνου μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την περιπλοκότητα αυτού του ρόλου σε συγκεκριμένα πλαίσια και να δούμε την υπό μελέτη κατάσταση πιο αντικειμενικά. Η ανάλυση ιστορικών εγγράφων που έχουν διασωθεί αναφορικά με διερμηνείς σε εμπόλεμες ζώνες παρέχει πληθώρα πληροφοριών ως προς τη συμπεριφορά των διερμηνέων και επιτρέπει μια πιο ακριβή εκτίμηση της κατάστασης εντός ενός σαφώς καθορισμένου χρονικού και περιστασιακού πλαισίου. Γι’ αυτούς τους λόγους, θεωρήσαμε πως πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην κατανόηση και την περιγραφή των γλωσσικών διαμεσολαβητών σε περιβάλλοντα συγκρούσεων, ιδίως δεδομένου του σημερινού ενδιαφέροντος προς τον ρόλο και τη θέση των διερμηνέων στις ζώνες συγκρούσεων. Αυτό το ενδιαφέρον δεν οφείλεται μόνο στην επικινδυνότητα και τους κινδύνους, που αντιμετωπίζουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, αλλά επίσης στις τόσες άλλες προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν, αναφορικά με την δεοντολογία, την ουδετερότητα, τις συμμαχίες και το καθεστώς. Επίσης, θεωρούμε πως αυτή η ιστορική ανασκόπηση, μπορεί να μας βοηθήσει να μάθουμε από το παρελθόν παρέχοντάς μας στοιχεία σχετικά με τον τρόπο που επιλύθηκαν ορισμένα προβλήματα και βοηθώντας μας να προβλέψουμε πιθανές δυσκολίες κι ως εκ τούτου να τις αποφύγουμε. Ακόμα, μια τέτοια ανασκόπηση θα μπορούσε να βοηθήσει να εντοπίσουμε πιθανές

λύσεις, που μπορούν να ισχύουν για τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν και σήμερα οι πολεμικοί διερμηνείς.

Τα τελευταία χρόνια, η απεικόνιση των γλωσσικών διαμεσολαβητών στις εμπόλεμες ζώνες από τα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένων των αναφορών για βία εναντίον τους, έχουν επισημάνει την ελλιπή εκπαίδευση αναφορικά με τον πόλεμο που παρέχεται σε αυτά τα άτομα. Σε πολλές περιπτώσεις, δεν τους παρέχονται τα ίδια μέτρα προστασίας που προσφέρεται στους διαπιστευμένους διερμηνείς ή στα μέλη του στρατού. Παρόλη αυτή την παράλειψη, συχνά καλούνται να εκτελέσουν καθήκοντα που υπερβαίνουν κατά πολύ τον ρόλο και τη θέση τους, δύο έννοιες που είναι ακαθόριστες αυτές καθ' αυτές. Είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε πως η εξαιρετικά ευάλωτη θέση αυτών των διερμηνέων, αποτελεί μία αρκετά πρόσφατη εξέλιξη. Η ιστορική προοπτική, μας επιτρέπει να αντιπαραβάλουμε την απουσία στρατιωτικής εκπαίδευσης και προστασίας με εκείνη των ομόλογων τους σε προηγούμενες συρράξεις, όπου η φύση τους διέφερε από εκείνων σήμερα.

Η προσοχή που λαμβάνει η διερμηνεία σε συγκρούσεις από τα μέσα ενημέρωσης κι από την πανεπιστημιακή κοινότητα την παρούσα στιγμή είναι τέτοια, που ίσως φαίνεται σαν να είναι η διερμηνεία στις εμπόλεμες ζώνες ένα αρκετά νέο φαινόμενο. Ωστόσο, εν προκειμένω δεν ισχύει κάτι τέτοιο, όπως ήδη αναφέρθηκε. Γι' αυτόν τον λόγο, το παρόν ειδικό τεύχος ανατρέχει πίσω στον χρόνο κάνοντας μία αναδρομή της διερμηνείας σε περιβάλλοντα συγκρούσεων, με σκοπό να μελετηθεί η θέση των γλωσσικών διαμεσολαβητών σε διαφορετικές περιόδους, μέρη και καταστάσεις. Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να εντοπίσει μεταβολές στη θέση, τον ρόλο και την αναγνώριση του διερμηνέα ανά τους αιώνες. Ενόψει της γενικής απουσίας των διερμηνέων και της διερμηνείας από τα ιστορικά αρχεία, λαμβάνουμε μία πολύπτυχη προσέγγιση για να περιγράψουμε τόσο γενικές όσο και ειδικές περιπτώσεις διερμηνέων και διερμηνείας εντός του ιστορικού τους πλαισίου. Για να επιτύχουμε αυτόν τον στόχο, τέθηκαν στους συνεισφερόμενους αυτού του τεύχους, τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιος έχει υπάρξει ο ρόλος των διερμηνέων στις εμπόλεμες ζώνες και σε καταστάσεις συγκρούσεων σε συγκεκριμένα επεισόδια της ιστορίας, όσον αφορά τις πρακτικές και τις μεθόδους εργασίας;
- Ποιες είναι οι πολιτικές και οι κανόνες που έχουν καθορίσει τον ρόλο των διερμηνέων που εργάζονται σε συγκρουσιακές ζώνες κατά τη διάρκεια της ιστορίας;
- Ποια είναι η δεοντολογία που διέπει το έργο των διερμηνέων που εργάζονται σε συγκρουσιακές ζώνες σε συγκεκριμένες περιόδους της ιστορίας;
- Ποιος ήταν ο ρόλος του διερμηνέα στις πρόσφατες συρράξεις;

- Πώς θα μπορούσαμε να περιγράψουμε το προφίλ και την ιδιότητα, την ουδετερότητα, τη ταυτότητα και την ιδεολογία του διερμηνέα που εργάζεται σε συγκρουσιακά περιβάλλοντα; Έχουν αλλάξει αυτές οι έννοιες κατά τη διάρκεια της ιστορίας; Υπάρχει κάποιος σαφής ορισμός αυτών των εννοιών ή απαιτούν μία πιο λεπτομερή ανάλυση;
- Τι ρόλο έχουν διαδραματίσει οι διερμηνείς στα διαφορετικά στάδια των συρράξεων (καθορισμός συγκρούσεων, μετασχηματισμός συγκρούσεων και επίλυση συγκρούσεων, Brahm, 2003);
- Ποιος είναι ο ρόλος του διερμηνέα στις παρατεταμένες συγκρούσεις;
- Ποιες είναι οι παρούσες και οι μελλοντικές κατευθύνσεις που η έρευνα σε αυτό το θέμα θα μπορούσε να αφορά τωρινές και μελλοντικές πρακτικές και εκπαίδευση, που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη θέση αυτών των διερμηνέων;

Το παρόν ειδικό τεύχος της *“Linguistica Antverpiensia”* συγκεντρώνει ακαδημαϊκούς που περιγράφουν το ερευνητικό πεδίο της διερμηνείας στις εμπόλεμες ζώνες, μελετώντας τη σχέση της με την ιστορία και προσπαθώντας να δώσουν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Αυτή η συλλογή άρθρων ανατρέχει στην ιστορία, κυρίως σε άτομα που έχουν υπηρετήσει ως γλωσσικοί και πολιτισμικοί διαμεσολαβητές στις εμπόλεμες ζώνες.

3.1 Αρχαιότητα

Οι πρώτες αναφορές για την ύπαρξη διερμηνέων εμφανίζονται γύρω στο 2600 π.Χ. στην Αρχαία Σουμερία, όπου βρέθηκε ένας κατάλογος λέξεων σε σφηνοειδή γραφή σε μία πήλινη πλάκα στο Tell Abū Ṣalābīkh, στο νότιο Ιράκ, το οποίο περιγράφει λεπτομερώς ένα μητρώο διαφορετικών επαγγελματιών, που καταγράφονται με ιεραρχική σειρά. Η κυριολεκτική έκφραση “eme-bal”, “διερμηνεύω”, και “μετατρέπω” (“bal”) “τη γλώσσα” (“eme”), σαφέστατα αναφέρεται σε αυτόν τον κατάλογο (βλέπε Bellos, 2011; Chrobak, 2013). Επιπροσθέτως, η θέση του διερμηνέα στη συγκεκριμένη κατάσταση (εντέκατη εκ των δεκαοκτώ) φαίνεται να αποδεικνύει ότι οι διερμηνείς κατείχαν μία αρκετά υψηλή θέση στην Αρχαία Σουμερία. Αξίζει, ακόμα, να επισημάνουμε, πως τη συγκεκριμένη περίοδο οι συμφωνίες που γίνονταν ανάμεσα σε διαφορετικούς λαούς υπογράφονταν σε διαφορετικές γλώσσες, γεγονός που αποδεικνύει τη συμμετοχή των γλωσσικών διαμεσολαβητών σε τέτοιες ανταλλαγές (Chrobak, 2013). Καταγραφές από την Αρχαία Αίγυπτο επιβεβαιώνουν την παρουσία των διερμηνέων και σε αυτόν τον πολιτισμό. Στους τοίχους των τάφων των πριγκίπων της Ελεφαντίνης, στο Qubbet el-Hawa ή αλλιώς στον “Θόλο του

Ανέμου”, έναν λόφο κοντά στο Ασουάν, συναντά κανείς τον όρο jmy--r(A) aw (“επόπτης / επικεφαλής των διερμηνέων”). Εδώ εντοπίζουμε μία απεικόνιση διαπραγματεύσεων μεταξύ των Αιγυπτίων της Έκτης Δυναστείας με τη Νουβία. Είναι αρκετά ενδιαφέρον ότι αυτό το γεγονός συμπίπτει χρονικά με την εγκατάλειψη του νομαδικού τρόπου ζωής από τους Αιγύπτιους, το οποίο επέφερε ως αποτέλεσμα έναν καθιστικό τρόπο ζωής και την ανάπτυξη μιας μεγάλης διοικητικής υποδομής. Αυτή η μεταβολή στον τρόπο ζωής σήμαινε, επίσης, πως οι Αιγύπτιοι διατηρούσαν ειρηνευτικές επαφές με ξένους λαούς από την αρχή της ίδρυσης της αυτοκρατορίας τους (Galán, 1995, 2011). Ως εκ τούτου, διερμηνείς προσλαμβάνονταν από το δικαστήριο, με σκοπό να συμβάλλουν στη διαμεσολάβηση των εμπορικών σχέσεων και των στρατιωτικών αποστολών, το οποίο οδήγησε στο να θεωρηθούν μία εκ των επτά κοινωνικών τάξεων του Αιγυπτιακού πληθυσμού, γεγονός που όχι μόνο αναγνωρίζει την ύπαρξή τους ως επαγγελματίες αλλά και απεικονίζει τη θέση τους στην κοινωνία. Παρά την καταξίωση του επαγγέλματος, οι διερμηνείς θεωρούνταν χαμηλόβαθμοι στην Αρχαία Αίγυπτο και η θέση τους ήταν παρόμοια με αυτή ενός ναυτικού ή ενός εμπόρου. Κατά συνέπεια, δεν έχαιραν μεγάλου κοινωνικού σεβασμού, παρόλο που διέθεταν πολύτιμες γλωσσικές δεξιότητες (Kurcz, 1985). Κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί πως παρά την προτίμηση για εκπαιδευμένους με ευγενική καταγωγή, οι περισσότεροι διερμηνείς εκείνης της περιόδου προέρχονταν από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, ήταν δούλοι ή απελευθερωμένοι άνδρες (Roland, 1999), αν και οι νομάρχες, οι ανώτατοι αρχηγοί και επόπτες της τοπικής διοίκησης (νομοί), οι υψηλόβαθμοι υπάλληλοι στη δημόσια διοίκηση και συχνά οι δίγλωσσοι, απολάμβαναν μια ανώτερη θέση από τους διερμηνείς. Παρά την εν γένει χαμηλή κοινωνική θέση των διερμηνέων και το γεγονός πως οι Αιγύπτιοι συνήθως θεωρούσαν τα άλλα έθνη και τις γλώσσες τους ως βάρβαρες, οι Αιγύπτιοι γνώριζαν πως δεν ήταν εφικτό να αγνοούν τις ξένες γλώσσες όταν εμπλέκονται με το εμπόριο ή τις στρατιωτικές επεμβάσεις. Έτσι, αναγκάστηκαν να συνεργάζονται με διερμηνείς. Άλλη μία καταγραφή που επιβεβαιώνει την ύπαρξη διερμηνέων στην αρχαία Αίγυπτο είναι η απεικόνιση ενός οδηγού-διερμηνέα που οδηγεί μία ομάδα ξένων ενώπιον του βασιλιά στους τάφους της Αμάρνα στην ανατολική όχθη του Νείλου. Στην πραγματικότητα, στην Αμάρνα, στον τάφο αριθμό 8 (δηλαδή στον τάφο 3 του Τούτου), μία επιγραφή εξηγεί πώς ο επικεφαλής της ξένης αντιπροσωπείας απευθύνθηκε στον βασιλιά μέσω του διερμηνέα του. Τόσο ο Andres (2012) όσο και ο Galán (1995) περιγράφουν πώς οι διερμηνείς που παρίσταντο στον τάφο μπορούν γίνουν εύκολα διακριτοί, καθώς ο καθένας απεικονίζεται ως δύο άτομα, όπως συνηθιζόταν στα αιγυπτιακά ιερογλυφικά, πιθανώς για να φανεί πως έπρεπε να εκτελέσουν ένα έργο, που απαιτούσε να εργάζονται σε δύο γλώσσες και για δύο διαφορετικά μέρη. Σε αυτό το πνεύμα, η βιογραφία του Harkhuf, που εντοπίζουμε στον τάφο του, αξίζει ειδική αναφορά, καθώς θεωρείται πως αποτελεί την πρώτη καταγεγραμμένη απόδειξη για τις ανταλλαγές που πραγματοποιούνταν μεταξύ της Αιγυπτιακής Αυτοκρατορίας και άλλων λαών. Είναι σημαντικό να είμαστε

προσεκτικοί κατά την εξαγωγή συμπερασμάτων, σχετικά με τις επιγραφές εκείνης της εποχής, για τον λόγο ότι ο όρος “διερμηνέας” ενδεχομένως χρησιμοποιούνταν για οποιονδήποτε μιλούσε ξένες γλώσσες κι όχι με την σύγχρονη έννοια ενός επαγγελματία. Στην πραγματικότητα, πολλοί γραφείς ήταν και μεταφραστές ή διερμηνείς, παρόλο που δεν είχαν λάβει επίσημη εκπαίδευση για να εκτελούν το επάγγελμά τους. Παρά την ελλιπή εκπαίδευση, οι γραφείς αναγνωρίζονταν επαγγελματικά. Ο Tadmor (1991) επιβεβαιώνει το γεγονός ότι ένας ειδικός όρος χρησιμοποιούνταν για να αναφερθούν στους δίγλωσσους γραφείς, “se-ri-ru,” δάνειο από την αραμαϊκή, ενώ ένας άλλος σχετικός όρος, “targummanu”, χρησιμοποιούνταν για να αναφερθούν στον διερμηνέα ή το άτομο που μετέφραζε τις προφορικές επικοινωνίες (Hutton & Marzouk, 2012; Röchhacker, 2004; Tadmor, 1991). Έτσι, βρίσκουμε δύο όρους για δύο διαφορετικές επαγγελματικές δραστηριότητες, αν και δεν υπήρχε σαφής διαχωρισμός των καθηκόντων στην επαγγελματική άσκηση ούτε στην αναγνώρισή τους από τους χρήστες. Με την πάροδο του χρόνου αυξανόταν η αναγκαιότητα για γλωσσική διαμεσολάβηση κι έτσι γεννήθηκε η συνήθεια να επιλέγονται νέοι άντρες και να εκπαιδεύονται για να γίνουν διερμηνείς. Ο Φαραώ Ψαμμήτιχος II, γνωρίζοντας την αυξανόμενη ανάγκη για γλωσσικούς διαμεσολαβητές, αποφάσισε να δημιουργήσει μια κοινωνική τάξη για νέους διερμηνείς, όταν πήρε την απόφαση να στείλει μια μεγάλη ομάδα νέων ανδρών στην Ελλάδα για να μάθουν τη γλώσσα της χώρας (Baigorri, 2015). Αυτήν την πρωτοποριακή πρακτική εκπαίδευσης ειδικών της γλώσσας, ακολούθησαν κι άλλοι σπουδαίοι ηγέτες, όπως ο Μέγας Αλέξανδρος και ο Κουίντος Σερότιος (Roland, 1999). Προχωρώντας στην εποχή της Καρχηδόνας, οι ιστορικοί αναφέρουν δύο γεγονότα που σχετίζονται με τη διερμηνεία στον πόλεμο (Gehman, 1914; Taulbee, 1998). Ο Gehman (1914) πραγματεύεται τα προβλήματα επικοινωνίας που αντιμετώπιζαν οι Καρχηδόνιοι με τα στρατεύματά τους, τα οποία αποτελούνταν από μισθοφόρους διαφορετικής καταγωγής που μιλούσαν πολλές γλώσσες, όπως λιβυκά, ιβηρικά, κέλτικα, λατινικά, ελληνικά και καρχηδονικά. Αυτό σήμαινε πως έπρεπε να βασίζονται στους διερμηνείς για να μεταδίδουν τις εντολές των διοικητών, με μερικές φορές να πρέπει να επικοινωνήσουν διαταγές περισσότερο από πέντε φορές λόγω της πολύγλωσσης σύνθεσης του στρατού. Πολλά επικοινωνιακά προβλήματα με συνακόλουθες σοβαρές επιπτώσεις, προέκυψαν ως αποτέλεσμα της χρήσης μη γλωσσικά καταρτισμένων ως γλωσσικών διαμεσολαβητών. Στην πραγματικότητα, το 220-260 π.Χ. ο Πολύβιος περιγράφει τα καρχηδονικά στρατεύματα να προέρχονται από την Ιβηρία, τις κέλτικες χώρες, τη Λιγουρία, τις Βαλεαρίδες Νήσους, την Ελλάδα κι άλλες περιοχές. Ο Πολύβιος αφηγείται την ιστορία του Γκέσκο, ενός Καρχηδόνιου στρατηγού και απεσταλμένου της κυβέρνησης, ο οποίος διορίστηκε για να διαπραγματευτεί και να μεσολαβήσει μεταξύ των στρατευμάτων και της Γερουσίας με τη βοήθεια διερμηνέων, με σκοπό να επιλύσει μία αντιμαχία σχετικά με πληρωμές προς τους στρατιώτες. Οι προσπάθειές του παρεμποδίστηκαν από τους Σπέντιο και Μάνθο, δύο λιποτάκτες και αρχηγοί ανταρτών, που έπεισαν τους Λιβύους μισθοφόρους,

πως ο Γκέσκο τους αντιμετώπιζε με δόλο. Ο Αυτάριτος, ο ηγέτης των Γάλλων μισθοφόρων στον Καρχηδονιακό στρατό κατά τον Πρώτο Καρχηδονιακό Πόλεμο, υποστήριξε πως ο Γκέσκο και όλοι οι υπόλοιποι που είχαν πιαστεί μαζί του θα έπρεπε να εκτελεστούν. Λόγω του γεγονότος ότι ο Αυτάριτος μιλούσε Φοινικικά, μία γλώσσα που καταλάβαινε η πλειοψηφία των αντρών, μπόρεσε να πείσει τους περισσότερους απ' αυτούς. Ακόμη κι αν υπερασπίστηκαν τον Γκέσκο ορισμένοι άνδρες από άλλες εθνότητες, δεν έγιναν κατανοητοί γιατί ο καθένας μιλούσε στη γλώσσα του. Ο Γκέσκο, τελικά, βασανίστηκε και σκοτώθηκε. Η συμπερίληψη μιας λεπτομερούς αναφοράς για εκείνα τα γεγονότα, περιγράφοντας την ενδεχόμενη σύλληψη, καταδίκη και εκτέλεση του Γκέσκο, υπογραμμίζει τη σημασία του επεισοδίου. Το δεύτερο καταγεγραμμένο γεγονός, που, επίσης, εξιστορεί ο Πολύβιος, έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Καρχηδονιακού Πολέμου, όταν ο Χάνος ο Μέγας διεξήγαγε πόλεμο στη Σικελία. Ο Σουινάντο, ένας πολίτης με μεγάλη επιρροή στην Καρχηδόνα, εξελέγη διαμεσολαβητής για την επικοινωνία μεταξύ του Χάνο, του Καρχηδονίου διοικητή και του Ιέρωνα του Β' των Συρακουσών. Στις επιστολές που έστειλε ο Σουινάντο στον Ιέρωνα τον Β' στα ελληνικά, ο Σουινάντο πληροφορούσε τον Ιέρωνα πως τα στρατεύματα του Χάνο βρίσκονται κοντά. Το μήνυμα παρεμποδίστηκε και κατηγορήθηκε για προδοσία από τον Χάνο. Ως αποτέλεσμα αυτής της υπόθεσης, η γερουσία της Καρχηδόνας αποφάνθηκε ότι εφεξής μόνο επίσημοι διερμηνείς θα χρησιμοποιούνταν για την επικοινωνία με τον εχθρό και δεν θα επιτρεπόταν σε κανέναν άλλον Καρχηδόνιο πολίτη να μάθει ελληνικά (Gehman, 1914; Hultsch, 1889/2012; Roland, 1999). Αυτά τα λεπτομερή, καταγεγραμμένα γεγονότα, αποδεικνύουν, σαφώς, πως οι διερμηνείς διαδραμάτιζαν έναν σημαντικό ρόλο στον στρατό.

Στρέφοντας την προσοχή μας στην Αρχαία Ελλάδα, βλέπουμε πως η ίδια όπως και προηγούμενα βασιλεια και αυτοκρατορίες, χρειαζόνταν τις υπηρεσίες των γλωσσικών διαμεσολαβητών, για να διασφαλίσουν την επαρκή επικοινωνία μεταξύ λαών ή μερών εντός της ίδιας της αυτοκρατορίας, που δεν μοιράζονταν μια κοινή γλώσσα. Η δυσκολία αποσαφήνισης του ρόλου του διερμηνέα στην Αρχαία Ελλάδα οφείλεται τουλάχιστον εν μέρει στην ασάφεια των όρων που χρησιμοποιούνταν για να αναφερθούν στους γλωσσικούς διαμεσολαβητές. Ο όρος “ερμηνεία” σπάνια αναφερόταν μόνο στη διερμηνεία ή στις δραστηριότητες που απαιτούσαν προφορική μετάφραση. Αφορούσε, ακόμα, τους μεσάζοντες, που εκτελούσαν καθήκοντα εμπορικής ή γενικής διαπραγματευτικής φύσης (Mairs, 2011). Αυτό σημαίνει ότι ο διερμηνέας δεν ήταν μόνο γλωσσικός διαμεσολαβητής αλλά και εμπορικός διαμεσολαβητής, ή έπαιζε και τους δύο ρόλους ταυτόχρονα. Αυτό το γεγονός αποδεικνύεται περαιτέρω από ένα έγγραφο της Δυναστείας των Πτολεμαίων, που αναφέρει τον Απολλώνιο “τον διερμηνέα των Τρογωδυτών”. Η σύγχυση μεγαλώνει με το γεγονός ότι ο “Ερμηνεύς”, (δηλαδή ο διερμηνέας) συχνά πραγματοποιούσε μία επιπρόσθετη ρυθμιστική λειτουργία, ως “Αγορανόμος”, που έμοιαζε με δημόσιο

συμβολαιογράφο, καθώς ήταν αρμόδιος για την εποπτεία κάθε πτυχής μιας αγοράς.

Οι Έλληνες δεν βασίζονταν στους διερμηνείς αποκλειστικά για εμπορικές συναλλαγές. Όπως και οι Καρχηδόνιοι, τα στρατεύματά τους περιλάμβαναν στρατευμένους από πολλές διαφορετικές εθνικότητες. Η απόδειξη αυτού βρίσκεται στη Ξενοφώντος Ανάβαση, η οποία αφηγείται την προέλαση στρατού δέκα χιλιάδων ατόμων προς τη Μάχη στα Κούναξα και ξανά πίσω στην Ελλάδα (401–399 π.Χ.). Σε αυτό το έγγραφο αναφέρεται περισσότερες από μία φορές, πως ο Κύρος ο Νεότερος χρησιμοποίησε διερμηνείς και πως η παρουσία των διερμηνέων απέτρεψε συμφορές. Δεν αναφέρονται απλά οι διερμηνείς σε διάφορες περιπτώσεις, αλλά μας δίνεται το όνομα ενός απ' αυτούς τους διερμηνείς, του Πίγρη, καθώς κι ενός εκ των αξιωματούχων του Κύρου, τον Γλου (Hogdman, 1915), τον οποίο έστειλε ο Κύρος για να συγχαρεί τον Μένονα τον Θετταλό. Ακόμα και οι διοικητές των στρατευμάτων που μιλούσαν μία κοινή γλώσσα, είχαν πάντοτε διερμηνείς μαζί τους. Στον Πλούταρχο διαπιστώνουμε πως οι εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Κεντρική Ασία απαιτούσαν διερμηνείς διάφορων γλωσσών, συμπεριλαμβανομένων της περσικής, της υρκανικής, της σογδιανής και ινδικής. Φαίνεται σαφές απ' αυτές τις αφηγήσεις, πως οι διερμηνείς ήταν παρόντες τόσο στον αρχαιοελληνικό στρατό όσο και στους στρατούς των εχθρών τους. Η μεγάλη ζήτηση για γλωσσικά καταρτισμένους στους τομείς του εμπορίου και του στρατού επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι ήταν διαδεδομένο στους Έλληνες, όταν ταξίδευαν έξω από τη χώρα τους, να συνοδεύονται από διερμηνείς, είτε για εμπορικούς είτε για στρατιωτικούς λόγους. Η σημασία των γλωσσικών διαμεσολαβητών επιβεβαιώνεται, ακόμα, κι από το γεγονός ότι φαίνεται να υπήρχαν άτομα, που σπούδαζαν γλώσσες, για να γίνουν πλήρως καταρτισμένοι διερμηνείς, ενώ άλλα άτομα που σπούδαζαν γλώσσες δεν το έκαναν τόσο με σκοπό να γίνουν διερμηνείς, ωστόσο κατέληγαν σε αυτό το επάγγελμα για άλλους λόγους. Παραδείγματα τέτοιων ανθρώπων αποτελούν ο Θεμιστοκλής, που μελέτησε τα περσικά και ο Οβίδιος, ποιητής, που έμαθε γετικά και σαρματικά (Gehman, 1914). Άλλο ένα βασικό σημείο, που πρέπει να θυμόμαστε, είναι πως αρκετοί διερμηνείς μεγάλωσαν σε δίγλωσσο περιβάλλον ή ήταν παιδιά εξωσυζυγικών σχέσεων, γεγονός που δημιουργήσε τις προϋποθέσεις για τέτοια επαγγέλματα, όπως του διερμηνέα.

Για να αποδείξουμε την πολύγλωσση φύση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, χρειάζεται μόνο να συλλογιστούμε τη γεωγραφική της έκταση. Οι μορφωμένοι Ρωμαίοι, από την ίδρυση της Πολιτείας και μετά, όφειλαν να τελειοποιήσουν τα λατινικά, ως προϋπόθεση για να συμμετάσχουν στην παγκόσμια διακυβέρνηση, και τα ελληνικά, προκειμένου να συμμετάσχουν στην πολιτιστική ζωή της αυτοκρατορίας. Οι Ρωμαίοι, όπως και οι Έλληνες πριν απ' αυτούς, δεν έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εκμάθηση των γλωσσών, που μιλούσαν οι φυλές, που αποκαλούσαν "βάρβαρες" και η εκμάθησή τους γινόταν αποκλειστικά για πρακτικούς λόγους (Rochette, 1996). Η χρήση

διερμηνέων αναφέρεται στα απομνημονεύματα περί του Γαλατικού Πολέμου ή *Bellum Gallicum*, του Ιούλιου Καίσαρα. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε, πως άλλοι διοικητές των ρωμαϊκών στρατευμάτων διέθεταν γλωσσικούς διαμεσολαβητές, με σκοπό να τους παρέχουν βοήθεια στην επικοινωνία τους με τους λαούς και τους αξιωματούχους των εδαφών που κατακτούσαν. Οι διερμηνείς ήταν παρόντες όχι μόνο στα στρατεύματα αλλά και στις διπλωματικές συνελεύσεις και συναντήσεις, όπου γίνονταν δεκτοί ασυζητητί (Torregaray, 2009). Στη Ρώμη, ο λατινικός όρος “*interpretes*” χρησιμοποιούνταν, για να αναφερθούν τόσο στους μεταφραστές όσο και τους διερμηνείς, από την άποψη πως και οι δύο ήταν μεσάζοντες, διαμεσολαβούσαν, με σκοπό τη σύναψη μιας συμφωνίας μεταξύ δύο μερών (Tănase & Muscalu, 2013). Σύμφωνα με τον Röchhacker (2004), ο λόγος γι’ αυτό το διπλό νόημα θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι ο όρος προέρχεται από το “*partes*” ή “*pretium*”, που είναι αυτό που προσθέτει στην περιγραφή το νόημα του “μεσάζοντα” (“*middleman*”), της διαμεσολάβησης (“*intermediary*”) ή του εμπορικού διαμεσολαβητή (“*commercial go-between*”).

Επιπροσθέτως, αυτοί οι δύο λατινικοί όροι αναφέρονται σε ένα άτομο, το οποίο εξηγεί το νόημα ή κατανοεί αυτό που οι υπόλοιποι δυσκολεύονται να κατανοήσουν. Οι διερμηνείς κατά τα ρωμαϊκά χρόνια ήταν επαγγελματίες πλήρους απασχόλησης και πληρώνονταν για τις υπηρεσίες τους από το θησαυροφυλάκιο. Παρόλα αυτά, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, οι διερμηνείς δεν αναγνωρίζονταν στον στρατό ως επαγγελματικό σώμα κι έπρεπε να περιμένουν μέχρι τον 5^ο αιώνα, για να λάβουν αυτή την αναγνώριση. Οι κατάσκοποι, που συνήθως ήταν κι εκείνοι δίγλωσσοι, αποκαλούνταν με τον ίδιο όρο, που χρησιμοποιούσαν για τους διερμηνείς (δηλαδή “*interpretes*”), με αποτέλεσμα συχνά να υπάρχει δυσκολία στη διάκριση τους στις ιστορικές καταγραφές (Cáceres-Würsig, 2012). Είναι πιθανό να συνέβαινε κάτι τέτοιο λόγω του ότι οι κατάσκοποι δεν αποτελούσαν τους μόνους ειδικούς στη γλώσσα, που προσλάμβανε ο στρατός.

Σε αυτά τα άτομα ανατίθονταν, ακόμα, λεπτές αποστολές. Προέρχονταν, κυρίως, από βάρβαρες χώρες, αλλά είχαν εκρωμαϊστεί σε μεγάλο βαθμό. Το γεγονός ότι προέρχονταν από τις περιοχές, που λειτουργούσαν ως κατάσκοποι, καθιστούσε ευκολότερο γι’ αυτούς να εισέλθουν στο εχθρικό έδαφος και να συλλέξουν τις απαραίτητες πληροφορίες για τον ρωμαϊκό στρατό (Tănase & Muscalu, 2013). Ο Peretz (2006) δίνει μια σαφή περιγραφή της θέσης του στρατιωτικού διερμηνέα κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Παρά τον χαμηλό βαθμό και θέση των διερμηνέων, η διερμηνεία εξακολουθούσε να θεωρείται σημαντικό επάγγελμα. Παρόλο που οι Ρωμαίοι διερμηνείς εργάζονταν με πλήρη απασχόληση και θεωρούταν πως ήταν πιστοί στον ευεργέτη τους, δεν διορίζονταν ισόβια αλλά διατηρούσαν σχέσεις πρόσκαιρης εργασίας με τους πελάτες τους. Θεωρούνταν ακόμα και νέοι Ρωμαίοι πολίτες, αλλά δεν υπάρχουν πληροφορίες αναφορικά με το αν διέθεταν κάποια οργάνωση ως ομάδα ή όχι. Δεν βρίσκονταν όλοι οι διερμηνείς στο ίδιο διοικητικό επίπεδο.

Υπήρχε ιεραρχία ανάμεσα τους. Στον χαμηλότερο βαθμό βρίσκονταν οι στρατιώτες λεγεωνάριοι, οι οποίοι δίδεταν το δικαίωμα σε διπλό επίδομα τροφής επιπρόσθετα από την αμοιβή τους ("stipendium"), εφόσον οι υπηρεσίες τους θεωρούνταν ικανοποιητικές. Σε υψηλότερο βαθμό, δίδεταν πιο πλεονεκτική θέση, καθώς τους παρείχαν ένα "salarium," ή ετήσιο ποσό, με το οποίο κάλυπταν τα έξοδά τους. Επιπλέον, ο στρατιωτικός διερμηνέας δίδετε την ελευθερία δράσης όταν βρισκόταν σε αποστολή και απαλλασσόταν από δύσκολα καθήκοντα, σε αντίθεση με τους άλλους ενεργούς στρατιώτες, πράγμα το οποίο πιθανώς δείχνει πως ήταν "άνοσος" "immunis", δηλαδή ήταν ένα άτομο απαλλαγμένο από την καταβολή φόρων ή από δημόσιες υποχρεώσεις (Frank, 1936). Οι στρατιωτικοί διερμηνείς μπορούσαν, ακόμα, να απαλλαγούν από την απαγόρευση εμπορικών δραστηριοτήτων, δηλαδή μπορούσαν να επωφεληθούν από την ανάμειξή τους με άλλους λαούς και συνεπώς να αποκτήσουν μία επιπρόσθετη πηγή εισοδήματος. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί, πως οι Ρωμαίοι διερμηνείς δίδεταν διπλωματική ασυλία στις περιπτώσεις που ήταν μέλη μιας αποστολής προς τον εχθρό (Peretz, 2006).

Η κατακερματισμένη Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία έπεσε το 476 μ.Χ. με την εκθρόνιση του Ρωμύλου Αυγουστούλου, ενώ η ανατολική πλευρά της άντεξε ακόμα μία χιλιετία. Παρόλο που τα λατινικά αποτελούσαν το κύριο μέσο επικοινωνίας αμέσως μετά την πτώση των Δυτικών Ρωμαϊκών επαρχιών, η χρήση τους ελαττώθηκε αισθητά στα τέλη του 6^{ου} αιώνα, όταν έχασαν την ιδιότητά τους ως επίσημη γλώσσα. Θεωρούνταν ήδη νεκρή γλώσσα από τον 7^ο αιώνα. Απ' αυτή την περίοδο και μετά, οι ρωμανικές γλώσσες ξεκίνησαν να αναπτύσσονται και να ακμάζουν. Ωστόσο, η εξαφάνιση της λατινικής δεν διήρκεσε πολύ. Τον 8^ο αιώνα αποκαταστάθηκε ως η γλώσσα "της διοίκησης, των διεθνών σχέσεων, της εκπαίδευσης, των επιστημών, της θεολογίας και της διανοήσης" (Blumenthal & Kahane, 1979, σελ. 187), μία θέση που θα διατηρούσε μέχρι τον 12^ο αιώνα, όταν τα ιδιώματα χρησιμοποιήθηκαν για τη ψυχαγωγία της Αυλής. Στις πρώην Ανατολικές Ρωμαϊκές Επαρχίες, η αξιοζήλευτη τοποθεσία της Κωνσταντινούπολης και οι πολιτικές που εφάρμοσε ο Κωνσταντίνος, οδήγησε στο να χαρακτηρίζεται το Βυζάντιο του 12^{ου} αιώνα από την πολύγλωσση του κοινωνία και από μία αυτοκρατορία, που οι χιλιάδες ξένοι που την κατοικούσαν απολάμβαναν εμπορικά προνόμια και φορολογικές απαλλαγές. Έως τότε, η Κωνσταντινούπολη είχε μετατραπεί σε μία κοσμοπολίτικη πόλη. Ο Λέων Τούσκος, από την Πίζα, αποτέλεσε τον επίσημο διερμηνέα του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Εμμανουήλ Κομνηνού και η ύπαρξη του αναφέρεται γύρω στο 1149 μ.Χ. (Haskins, 1918). Οι διερμηνείς ήταν επίσης απαραίτητοι για την Αυτοκρατορική Φρουρά, καθώς τα στρατεύματά της αποτελούσαν κυρίως Τούρκοι και Βαράγγοι (Brand, 1968). Αυτό το πολύγλωσσο περιβάλλον σήμαινε πως έπρεπε να αντιμετωπιστούν πολλές γλωσσικές ανάγκες κι έτσι οι Βυζαντινοί ίδρυσαν Βαρβαρικές Ακαδημίες. Αυτές οι ακαδημίες έγιναν πηγές για διερμηνείς και ξεναγούς (Diener, 1938). Παρόλο που αυτοί οι ειδικοί σχεδόν ποτέ δεν κατόρθωσαν να γίνουν μέλη των

ανώτερων κλιμακίων της δημόσιας διοίκησης, υπήρχαν μερικές εξαιρέσεις, όπως εκείνοι που κατάφεραν να αποκτήσουν το αξίωμα του Μέγα Λογοθέτη, ενός δημόσιου λειτουργού, που διαδραμάτισε έναν πολύ σημαντικό ρόλο στη Βυζαντινή διοίκηση, ως ελεγκτής των οικονομικών. Όταν το Βυζάντιο κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1453, η αραβική έγινε η επίσημη γλώσσα της αυτοκρατορίας.

Κειμενική ανάλυση

Το Κείμενο Πηγή (ΚΠ) και το Κείμενο Στόχος (ΚΣ) είναι πληροφοριακά. Απευθύνονται σε ειδικό κοινό, σε μεταφραστές και διερμηνείς, χωρίς όμως να μην μπορεί να κατανοηθεί από μη εξειδικευμένο κοινό. Το ΚΠ αποτελεί μελέτη, που έχει δημοσιευθεί στο επιστημονικό περιοδικό, "Linguistica Antverpiensia, New Series – Themes in Translation Studies", από τους Lucía Ruiz Rosendo και Clementina Persaud, το οποίο εξειδικεύεται στη μελέτη των επιστημών της μετάφρασης και της διερμηνείας. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη μελέτη αφορά τη διερμηνεία και τον ρόλο του διερμηνέα στις ένοπλες συρράξεις καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας. Αποδεικνύει πως ο διερμηνέας διαδραμάτιζε πάντοτε σημαντικό ρόλο στην εκάστοτε κοινωνία, από την αρχαία Σουμερία το 2.600 π.Χ., όπου γίνονται οι πρώτες αναφορές για την ύπαρξή τους μέχρι τον ρόλο που διαδραμάτισαν στη δίκη της Νυρεμβέργης, τη δίκη των Γερμανών ναζιστών το 1945, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Βέβαια, η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ασχολείται μόνο με το κομμάτι της αρχαιότητας λόγω του περιορισμού που τίθεται στην έκτασή της από τον κανονισμό εκπόνησης πτυχιακής εργασίας του Τμήματος.

Η θεωρία που αξιοποιήθηκε στη μεταφραστική διαδικασία είναι η Θεωρία του Σκοπού (Vermeer), κατά την οποία η μετάφραση είναι δράση και κάθε δράση έχει έναν σκοπό. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, σκοπός του ΚΣ αποτελεί η ενημέρωση ενός ενδιαφερόμενου κοινού σχετικά με την εξέλιξη του επαγγέλματος του ανά τους αιώνες. Το ΚΠ για τον λόγο ότι δίνει μία ιστορική προσέγγιση δεν διαθέτει ειδική ορολογία, που θα μπορούσαμε να διατηρήσουμε και στο ΚΣ, αφού αναφέρεται σε εξειδικευμένο κοινό.

Μεταφραστική Διαδικασία

Κατά τη γνώμη μου, το πρώτο και κύριο βήμα είναι η καλή ανάγνωση και κατανόηση του πρωτοτύπου. Για τον λόγο αυτό διάβασα πολλές φορές το πρωτότυπο μέχρι να φτάσω στο σημείο να θεωρώ πως δεν αντιμετωπίζω καμία δυσκολία στην κατανόηση του και συνεπώς δεν θα μετέφερα λανθασμένα νοήματα και παρανοήσεις στον αναγνώστη του μεταφράσματος. Η προσεκτική ανάγνωση είναι μία πολύ σημαντική διαδικασία, καθώς μέσα από αυτή τη διαδικασία κατάφερα να διακρίνω κάποια κειμενικά χαρακτηριστικά, όπως το ύφος που έπρεπε να μεταφέρω κατάλληλα στην απόδοση και τον σκοπό του κειμένου, καθώς και ενδεχόμενες δυσκολίες που θα αντιμετώπιζα κατά τη διαδικασία της μετάφρασης. Για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου αφετηρίας προέβη στην ανάγνωση παράλληλων κειμένων σχετικά με το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα πτυχιακή εργασία, δηλαδή τη θέση και τον ρόλο του διερμηνέα στην Αρχαία Σουμερία, την Αρχαία Αίγυπτο, την Αρχαία Ελλάδα και τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία σε περιόδους συρράξεων. Η μελέτη παράλληλων κειμένων έφερε ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη εξοικείωση μου με τη συγκεκριμένη θεματολογία κι έτσι μπόρεσα από καλύτερη θέση να αναγνωρίσω και να κατηγοριοποιήσω τις μεταφραστικές δυσκολίες που κλήθηκα να αντιμετωπίσω.

Έπειτα, προσπάθησα να εντοπίσω τη λειτουργία του κειμένου με βάση το μοντέλο των τεσσάρων λειτουργιών της Nord (2001). Πιο συγκεκριμένα, η Christiane Nord (1997: 40-45) διαχωρίζει τις βασικές κειμενικές λειτουργίες σε τέσσερις, ακολουθώντας τη διάκριση των τριών κειμενικών λειτουργιών που είχε προτείνει ο Karl Bühler (1934/1990), δηλαδή την αναφορική (referential), που προσανατολίζεται στο περιεχόμενο, την εκφραστική (expressive), που προσανατολίζεται στον πομπό, την κλητική (appellative), που προσανατολίζεται στον δέκτη και προσθέτει η ίδια μία τέταρτη κειμενική λειτουργία, τη φατική (phatic), που αφορά τη δημιουργία, τη διατήρηση ή τη λήξη μιας επαφής μεταξύ πομπού και δέκτη, την οποία δανείζεται από το μοντέλο γλωσσικών λειτουργιών που είχε προτείνει ο Roman Jakobson (1960). Είναι ακριβώς ο προσδιορισμός της λειτουργίας του κειμένου-πηγή ή των στοιχείων του, που επιτρέπει στο μεταφραστή να αποφασίσει εάν αυτά τα στοιχεία αποτελούν ή όχι το κατάλληλο μέσο επίτευξης της επιδιωκόμενης λειτουργίας του κειμένου-στόχος. Είναι σαφές πως ένας τέτοιος προσδιορισμός της λειτουργίας ή των λειτουργιών δύναται να πραγματοποιηθεί στη βάση μιας εις βάθος ανάλυσης του κειμένου-πηγή και των στοιχείων του (Nord 2005b: 257). Με βάση τα παραπάνω, θεωρώ πως η λειτουργία του συγκεκριμένου κειμένου είναι αναφορική και συγκεκριμένα πληροφοριακή, καθώς ενημερώνει ένα ενδιαφερόμενο κοινό για την λειτουργία του επαγγέλματός του ιστορικά. Συνεπώς, αυτή την κειμενική λειτουργία διατήρησα και στο ΚΣ.

Έτσι, προχώρησα στην πρώτη απόπειρα μετάφρασης του κειμένου αφετηρίας, αφού πρώτα είχα συλλέξει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και είχα αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις προκειμένου να καταφέρω να ανταποκριθώ επαρκώς. Επίκεντρο στην πρώτη αυτή απόπειρα ήταν κυρίως η διακειμενική συνεκτικότητα της πρώτης μετάφρασης με το κείμενο αφετηρίας (Κελάνδριας, 2016). Δηλαδή, πραγματοποιήθηκε έλεγχος για τη νοηματική συνοχή ανάμεσα στα δύο κείμενα και διορθώθηκαν τυχόν ζητήματα συνάφειας, το οποίο καθίστατο αναγκαίο να γίνει πριν την παραγωγή του μεταφράσματος.

Μεταφραστικές δυσκολίες

Προκειμένου να δημιουργήσω ένα ορθό μετάφρασμα, ισοδύναμο με το πρωτότυπο κείμενο, έκανα χρήση αυτού που ονομάζουν μετατροπία οι Βινάι και Νταρμπελνέτ, δηλαδή, μεταβολή της σημασιολογίας και της οπτικής γωνίας της γλώσσας-πηγή, με σκοπό “τη γραμματικά ορθή εκφορά του λόγου, που θεωρείται ακατάλληλη, μη ιδιωματική ή αδέξια στη γλώσσα-στόχο” (2000, σελ.89).

Για την αξιολόγηση των μεταφραστικών δυσκολιών και προβλημάτων ακολούθησα την προσέγγιση των Martinez- Melis & Hurtado- Albir, (Martinez- Melis & Hurtado- Albir, 2001), κατά τους οποίους τα μεταφραστικά προβλήματα είναι ορισμένα αντικειμενικά εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι όλοι οι μεταφραστές κατά τη μετάφραση κειμένων και η μεθοδολογική ικανότητα, η στρατηγική παίζει σημαντικό ρόλο στην επίλυσή τους. Μία κατηγοριοποίηση των προβλημάτων αυτών είναι η ακόλουθη:

- **Γλωσσικά προβλήματα** (λεξιλογικά, συντακτικά, κειμενικά).
- **Εξωγλωσσικά προβλήματα** (προβλήματα που σχετίζονται με πολιτισμικά, θεματικά και εγκυκλοπαιδικά ζητήματα).
- **Προβλήματα μεταφοράς** (δυσκολίες στην εξεύρεση της δυναμικής ισοδυναμίας του Nida).
“Μία μετάφραση δυναμικής ισοδυναμίας στοχεύει στην απόλυτη φυσικότητα της έκφρασης και προσπαθεί να συνδέσει τον αποδέκτη με τρόπους συμπεριφοράς που να είναι αναγνωρίσιμοι στο δικό του πολιτισμικό πλαίσιο· δεν επιμένει στην κατανόηση, από πλευράς του, των πολιτισμικών μοτίβων της γλώσσας-πηγής ως προϋπόθεση για την πρόσληψη του μηνύματος” (Nida 1964).
- **Επαγγελματικά προβλήματα** (σχετίζονται με ζητήματα τεκμηρίωσης).
- **Ψυχοφυσιολογικά προβλήματα** (αφορούν τη δημιουργικότητα, τη λογική σκέψη).

Romance languages started to thrive and develop: Ανήκει στην κατηγορία των προβλημάτων μεταφοράς. Η φράση αυτή αποτελεί έκφραση που χρησιμοποιείται στην αγγλική γλώσσα όμως, προσωπικά, δυσκολεύτηκα να την αποδώσω στην ελληνική, καθώς τα δύο ρήματα “thrive” και “develop”

έχουν συγγενική σημασία. Μπορούν, δηλαδή, να αποδοθούν με τον ίδιο τρόπο στα ελληνικά, συγκεκριμένα με το ρήμα “αναπτύσσομαι”. Ωστόσο, θεωρώ πως μία τέτοια απόδοση δεν θα ήταν ακριβής κι έτσι προσπάθησα να χρησιμοποιήσω δύο ρήματα μέσα από τα οποία να φαίνεται μία κλιμάκωση. Κατά τη γνώμη μου δύο κατάλληλα ρήματα είναι το “αναπτύσσω” και το “ακμάζω”, που έχουν χρονική αλληλουχία, καθώς η ανάπτυξη προηγείται και η ακμή έπεται. Έτσι, η απόδοση στο μετάφρασμα είναι η εξής: “οι ρωμανικές γλώσσες ξεκίνησαν να αναπτύσσονται και να ακμάζουν”.

The disappearance of Latin was short-lived: Ανήκει στην κατηγορία των προβλημάτων μεταφοράς. Για την απόδοση αυτής της φράσης χρησιμοποίησα τη “μετατροπία” των Βινάι και Νταρμπελνέτ, καθώς η μετάφραση “η εξαφάνιση της λατινικής ήταν μικρόζωη” δεν έγκειται στα ελληνικά και ο αναγνώστης του μεταφράσματος θα καλούνταν να μαντέψει τι θέλει να πει το πρωτότυπο. Έτσι, μετέτρεψα τον γραμματικό τύπο “short-lived” από επίθετο σε ρήμα, που ταιριάζει καλύτερα στη γλώσσα στόχο. Επομένως, απέδωσα τη φράση ως “η εξαφάνιση της λατινικής δεν διήρκεσε πολύ”.

Commanders of monolingual armies: Ανήκει στην κατηγορία των εξωγλωσσικών προβλημάτων. Παρόλο που μπορεί να κατανοηθεί το νόημα της έννοιας “μονόγλωσσος στρατός” από τον αναγνώστη του μεταφράσματος, δεν κατάφερα να εντοπίσω τη συγκεκριμένη φράση σε κανένα παράλληλο κείμενο στα ελληνικά κι έτσι επέλεξα μία περιφραστική απόδοση. Πιο συγκεκριμένα, γνωρίζοντας πως τα στρατεύματα στην αρχαιότητα μπορούσαν να είναι μισθοφορικά, αλλά ακόμα και αυτά που δεν ήταν, αποτελούνταν από άτομα διαφόρων λαών που είχαν κατακτηθεί, σκλάβους και δούλους, συνεπώς πολλές φορές οι στρατιώτες μεταξύ τους δεν μπορούσαν να συνεννοηθούν. Από τα παραπάνω προκύπτει πως το κείμενο δεν αναφέρεται στους διοικητές τέτοιων στρατευμάτων αλλά στρατευμάτων που μιλούσαν την ίδια γλώσσα και καταλάβαιναν ο ένας τον άλλον. Συνεπώς, η απόδοση που επέλεξα είναι η εξής: “οι διοικητές των στρατευμάτων που μιλούσαν μία κοινή γλώσσα”.

Through the lens of time: Ανήκει στην κατηγορία των εξωγλωσσικών προβλημάτων. Παρόλο που αποτελεί μία πολύ ωραία μεταφορά δεν υφίσταται κάποια κατά λέξη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα. Δηλαδή δεν θα μπορούσε να αποδοθεί ως “μέσω του φακού του χρόνου” αλλά έπρεπε να σκεφτώ κάποια άλλη μεταφορά που να ανταποκρίνεται στη γλώσσα στόχο και να γίνεται κατανοητή από τον αναγνώστη του μεταφράσματος. Η μεταφορά και προσωποποίηση που επέλεξα να χρησιμοποιήσω είναι το “πέρασμα του χρόνου”, καθώς θεωρώ πως ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες κειμενικές ανάγκες.

It has an impact that goes beyond a mere date- and fact-finding exercise: Ανήκει στην κατηγορία των γλωσσικών προβλημάτων. Η δυσκολία που

αντιμετώπισα με τη συγκεκριμένη φράση ήταν σε επίπεδο κατανόησης. Παρόλο που μου είναι οικείες όλες οι λέξεις, δεν μπορούσα να κατανοήσω συγκεκριμένα την άσκηση εξεύρεσης και συγκέντρωσης ημερομηνιών και γεγονότων κι ούτε κατάφερα να βρω μια ικανοποιητική μετάφραση σε λεξικά ή παράλληλα κείμενα. Για τον λόγο αυτό αποδόθηκε στο μετάφρασμα, τυχόν εσφαλμένα, ως “έχει αντίκτυπο που δεν περιορίζεται σε μία απλή άσκηση συγκέντρωσης ημερομηνιών και γεγονότων”.

On Qubbet el-Hawa: Ανήκει στην κατηγορία των εξωγλωσσικών προβλημάτων. Κατά τη γνώμη μου, όταν πρόκειται για πολιτισμικά στοιχεία άγνωστα στον αναγνώστη του μεταφράσματος πρέπει πάντοτε να γίνεται μία μικρή ανάλυση, κι ας μην προβλέπεται στο κείμενο αφετηρίας, με σκοπό να γίνει κατανοητό το θέμα στο οποίο αναφέρεται το πρωτότυπο κείμενο. Βέβαια, στη συγκεκριμένη περίπτωση το κείμενο αφετηρίας είναι γραμμένο στην αγγλική γλώσσα κι επομένως απευθύνεται σε ένα πολύ ευρύ κοινό, το οποίο δεν εξειδικεύεται στον αιγυπτιακό πολιτισμό. Αυτός είναι ο λόγος που το πρωτότυπο επεξηγεί ότι το Qubbet el-Hawa αποτελεί λόφο κοντά στο Ασουάν, όπου βρίσκονταν οι τάφοι των πριγκίπων της δυναστείας των Ελεφαντίνων. Κατά συνέπεια, δεν υπήρχε λόγος να προσθέσω στο μετάφρασμα κάποια επιπρόσθετη πληροφορία αναφορικά με το περιεχόμενο του όρου, ωστόσο εντόπισα πως το Qubbet el-Hawa σε πολλά κείμενα στα ελληνικά αναφερόταν ως “ο Θόλος του Ανέμου” κι, έτσι, αποφάσισα να συμπεριλάβω και την ελληνική σημασία στο μετάφρασμα. Συνοψίζοντας, ο όρος αποδόθηκε στο μετάφρασμα ως “στο Qubbet el-Hawa ή αλλιώς στον Θόλο του Ανέμου”.

Had exogamous parents: Ανήκει στην κατηγορία των ψυχοφυσιολογικών προβλημάτων. Εδώ τίθεται ζήτημα διαφορετικής αντίληψης της γλώσσας-πηγή με τη γλώσσα-στόχο. Αναλυτικότερα, στη γλώσσα-πηγή στο επίκεντρο βρίσκονται οι γονείς ενώ στη γλώσσα-στόχο τα παιδιά. Δεν θα ήταν δόκιμο να πούμε στα ελληνικά “είχαν εξώγαμους ή εξωγαμιαίους γονείς” αλλά “ήταν εξώγαμα παιδιά”. Παρόλα αυτά, στην ελληνική κοινωνία, ακόμα, έχει αρνητική σημασία να αποκαλέσεις κάποιον “εξώγαμο” κι έτσι προτίμησα να αποφύγω να χρησιμοποιήσω το συγκεκριμένο επίθετο. Αντ’ αυτού, έκανα χρήση του επιθέτου “εξωσυζυγικός” και πιο συγκεκριμένα απέδωσα τη φράση ως “ήταν παιδιά εξωσυζυγικών σχέσεων”.

Reinstated as the prestige language of “administration, international relations, education, science, theology and the intelligentsia”: Ανήκει στην κατηγορία των προβλημάτων μεταφοράς. Η δυσκολία που αντιμετώπισα αφορά συγκεκριμένα την έκφραση “prestige language”, που κατά λέξη σημαίνει “γλώσσα κύρους”. Ουσιαστικά, το νόημα που προσπαθεί να μεταφερθεί από το πρωτότυπο κείμενο είναι πως η λατινική γλώσσα έγινε ξανά η επίσημη γλώσσα, η κύρια γλώσσα στους ανωτέρω τομείς. Κατά τη γνώμη μου, στα ελληνικά μπορεί να σταθεί το ουσιαστικό “γλώσσα” μόνο του, για παράδειγμα η γλώσσα του Κράτους, της εκπαίδευσης, των ΜΜΕ, της εκκλησίας, χωρίς να πρέπει να

προηγηθεί κάποιο επίθετο, όπως για παράδειγμα “κύρια γλώσσα”. Κατά συνέπεια, κατέληξα στην απόδοση “αποκαταστάθηκε ως η γλώσσα της διοίκησης, των διεθνών σχέσεων, της εκπαίδευσης, των επιστημών, της θεολογίας και της διανοήσης”.

The term “ερμηνεία” or “hermeneia”: Ανήκει στην κατηγορία των γλωσσικών προβλημάτων και προβλημάτων μεταφοράς. Τον προβληματισμό μου στο συγκεκριμένο απόσπασμα αποτέλεσε το γεγονός ότι το πρωτότυπο περιέχει λέξη της γλώσσας-στόχο, με λατινικούς, βέβαια, χαρακτήρες με σκοπό να είναι εφικτή η ανάγνωση της. Ωστόσο, θα θεωρούταν επανάληψη αν χρησιμοποιούσα στο μετάφρασμα δύο φορές τη λέξη ερμηνεία κι έτσι απέδωσα τη φράση “ο όρος ερμηνεία”, με σκοπό την καλύτερη συνοχή του κειμένου.

Accredited interpreters, military linguists, contract interpreters, humanitarian interpreters, local interpreters, conflict interpreters: Ανήκουν στην κατηγορία των προβλημάτων μεταφοράς. Οι παραπάνω αποτελούν όλους τους όρους σχετικά με τη διερμηνεία που εντοπίζονται στο κείμενο αφετηρίας. Οι όροι “accredited interpreters”, “contract interpreters”, και “local interpreters” αποδόθηκαν σύμφωνα με την κατά λέξη μετάφραση μιας και χρησιμοποιούνται και στη γλώσσα-στόχο ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Αναλυτικότερα αποδόθηκαν ως εξής: “διαπιστευμένοι διερμηνείς”, “συμβασιούχοι διερμηνείς” και “τοπικοί διερμηνείς”. Όμως, δεν ήταν εφικτό να χρησιμοποιηθεί η ίδια μέθοδος και με τους υπόλοιπους όρους. Αναλυτικότερα, θεωρώ πως ο όρος “military linguist” αποτελεί αναχρονισμό, καθώς δεν γίνεται να κάνουμε λόγο για στρατιωτικούς γλωσσολόγους κατά την περίοδο της αρχαιότητας, καθώς δεν υφίστατο η επιστήμη της γλωσσολογίας ως έχει στις μέρες μας. Έτσι, σκέφτηκα πως ο όρος αυτός έπρεπε να αποδοθεί με περιφραστικό τρόπο στα ελληνικά και κατέληξα σε δύο επιλογές. Η πρώτη επιλογή ήταν “γλωσσικά καταρτισμένοι σε στρατιωτικά θέματα” και η δεύτερη “ειδικοί με τη γλώσσα του στρατού”, καταλήγοντας στην πρώτη, καθώς θεωρώ πως έχει πιο ολοκληρωμένο νόημα. Τον όρο “humanitarian interpreters” σαφώς δεν τον μετέφρασα ως “ανθρωπιστικοί διερμηνείς” αλλά και σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποίησα τον περιφραστικό τρόπο μεταφράζοντας τον ως “διερμηνείς που στέλνονται για ανθρωπιστική βοήθεια”. Αντίστοιχα, ο όρος “conflict interpreters” δεν θα γινόταν κατανοητός αν μεταφραζόταν ως “συγκρουσιακοί διερμηνείς” κι έτσι, χρησιμοποιώντας πάλι περιφραστικό τρόπο, τον απέδωσα ως “διερμηνείς που εργάζονται σε συγκρουσιακές ζώνες”.

“jmy--r(A) aw”, “se-pi-ru”, “targummanu”: Ανήκουν στην κατηγορία των εξωγλωσσικών προβλημάτων. Αποτελούν αιγυπτιακές και Αραμαϊκές λέξεις, που η διεθνής κοινότητα των γλωσσολόγων μελετά στην αγγλική γλώσσα, ως παγκόσμια και γι’ αυτόν τον λόγο θεώρησα εύλογο στο μετάφρασμα να παραμείνουν ως έχουν.

Αξιολόγηση της ποιότητας της μετάφρασης

Κατά τον Wilss, ο αξιολογητής της μετάφρασης διερευνά δύο κειμενικές δομές ως προς τη μορφολογική και πραγματολογική τους σύγκλιση, προβαίνοντας στις εξής ενέργειες:

- A. Σύγκριση του κειμένου-πηγή με το κείμενο-στόχο.
- B. Αναδόμηση των ψυχογλωσσικών διεργασιών μέσω των οποίων ο μεταφραστής οδηγείται στο κείμενο-στόχο.
- Γ. Επεξεργασία ενός μοντέλου, με σκοπό την αξιολόγηση της διακειμενικής επάρκειας.

Η Colina (2009) συμπεραίνει πως τα μοντέλα αξιολόγησης στην πλειοψηφία τους αποτελούν εμπειρικές, ad hoc κλίμακες βαθμολόγησης, όπως η εξέταση πιστοποίησης της ATA, το Μετρικό Σύστημα Ποιότητας SAE J250 κ.ά. (Κελάνδριος 2016). Το πιο ευρέως γνωστό παράδειγμα είναι μάλλον το μοντέλο αξιολόγησης της ποιότητας από την House (1987), η οποία στο βιβλίο της εισάγει την ανάγκη για μια επιστημονική αντιμετώπιση της ποιότητας της μετάφρασης. Αναλυτικότερα, κατά την House (1977), η ισοδυναμία που επιδιώκεται είναι αναγκαίο να είναι ισοδυναμία της συνάρτησης, δηλαδή τόσο το πρωτότυπο κείμενο όσο και το μετάφρασμα πρέπει να παρουσιάζει την ίδια λειτουργία, η οποία μπορεί να καταστεί σαφής μόνο μέσω μιας ενδελεχούς ανάλυσης του ίδιου του κειμένου.

Κατά τη γνώμη μου, η διαδικασία της αξιολόγησης του ίδιου μου του μεταφράσματος, της ίδιας μου της σκέψης με λίγα λόγια, αποτέλεσε μία πολύ απαιτητική πρόκληση, καθώς χρειάστηκε να επεξεργαστώ όλα τα βήματα της σκέψης μου και να αξιολογήσω τις επιλογές μου, κάτι το οποίο δεν είχα κληθεί να κάνω ξανά. Όπως αναφέρει και ο Orlando (2012), η αξιολόγηση των μεταφράσεων θεωρείται συχνά δύσκολο εγχείρημα κυρίως εξαιτίας της ασταθούς φύσης πολλών στοιχείων της, όπως οι στόχοι, τα κριτήρια, η μεθοδολογία, ακόμα και ο ίδιος ο αξιολογητής.

Για την παρούσα αξιολόγηση θα χρησιμοποιήσω το σύστημα που έχει σχηματίσει ο Κελάνδριος (2016) αναφορικά με τους τρόπους αξιολόγησης των μεταφράσεων και της πρότασης αξιολόγησης της Colina (2008, 2009):

A) Αξιολόγηση της ενδοκειμενικής συνοχής του κειμένου-αφετηρίας

Η εν λόγω αξιολόγηση αφορά την αξιολόγηση της λειτουργικής καταλληλότητας του μεταφράσματος, καθώς και τη γλωσσική καταλληλότητα. Όσον αφορά την αξιολόγηση της λειτουργικής καταλληλότητας, πραγματοποιείται έλεγχος στην έκφραση, την ακρίβεια, την εύκολη ανάγνωση και κατανόηση του μεταφράσματος, κατά τις μεταφραστικές οδηγίες. Κατά τη γνώμη μου, αφενός

κατανόησα καλά το κείμενο αφετηρία, αφετέρου κατέληξα εγκαίρως στις μεταφραστικές στρατηγικές, που εξυπηρετούσαν να χρησιμοποιήσω κι έτσι κατάφερα το κείμενο υποδοχή να εκπληρώνει τις κειμενικές λειτουργίες του, να είναι ευανάγνωστο, ορθά προσαρμοσμένο στη γλώσσα-στόχο και να μεταφέρει με συνοχή τις πληροφορίες του κειμένου-πηγή. Όσον αφορά τη γλωσσική καταλληλότητα, επιτυγχάνεται μέσα από την προσπάθεια μου όροι που δεν αντιστοιχούσαν πλήρως στη γλώσσα-στόχο αλλά και στην ιστορική περίοδο που αναφέρεται το κείμενο αφετηρία, να μη μεταφερθούν αυτούσιοι αλλά να προσαρμοστούν για την όσο το δυνατόν καλύτερη κατανόηση τους από τον αναγνώστη του μεταφράσματος.

B) Αξιολόγηση της διακειμενικής συνεκτικότητας του κειμένου υποδοχής με το κείμενο αφετηρίας

Στη συγκεκριμένη κατηγορία γίνεται αξιολόγηση της λειτουργικής επάρκειας του κειμένου-στόχου σχετικά με το κείμενο-πηγή. Αναλυτικότερα, αφορά παρανοήσεις, αντιστροφή σημασιών και παραλήψεις απαραίτητου περιεχομένου για την πλήρη κατανόηση. Θεωρώ πως κατέβαλα μία μεγάλη προσπάθεια, με πολλή προσοχή, για να μην αποτυπωθούν στο μετάφρασμα τέτοιου είδους λάθη και σε αυτό βοήθησε η προσεκτική ανάγνωση του κειμένου αφετηρίας και η καλή κατανόησή του. Ακόμα, αφιέρωσα πολύ χρόνο στην ανάλυση του σκοπού του κειμένου αφετηρίας, ώστε να κρίνω ορθώς τι έπρεπε να μεταφερθεί και με ποιο τρόπο στο κείμενο υποδοχής. Κατά συνέπεια, θεωρώ πως μπόρεσα να ανταποκριθώ στην ανωτέρω αξιολόγηση.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Κελάνδριας, Π. Ι. (2016). *Λειτουργική Διδακτική της Μετάφρασης*. Εκδόσεις Δίαυλος.
2. Κελάνδριας, Π. Ι. ΕΛΕΤΟ – 6ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» . *Η ορολογική 'σύγκλιση' ως μεταφραστικό εργαλείο της ειδικής μετάφρασης*. https://www.eleto.gr/download/Conferences/9th%20Conference/Papers-and-speakers/9th_32-18-25_KelandriasPanagiotis_Paper_V03.pdf.
3. Κελάνδριας, Π. Ι. ΕΛΕΤΟ – 6ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» . *Ο ρόλος των μεταφραστικών οδηγιών στη διαμόρφωση της ειδικής ορολογίας*. Αθήνα. Ανάκτηση από https://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_29-15_KelandriasPanagiotisPaper_V04.pdf.
4. Παριανού, Α. ΕΛΕΤΟ – 6ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». *Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων*. Ανάκτηση από https://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_30-25_ParianouAnastasiaPaper_V04.pdf.
5. Munday, J. (2004). *Μεταφραστικές Σπουδές: Θεωρίες και Εφαρμογές*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
6. Κλούρα, Ε. (2016, Οκτωβρίου 13). *Ο Βαθμός Μεταφραστικής Δυσκολίας*. Ανάκτηση από ΠΕΕΜΠΠ: <https://blog.peempip.gr/translation-difficulty-level/>
7. Φιλομήλα, Κ. (2007). *Βασικές Προσεγγίσεις στη Διδακτική της Μετάφρασης* (Διπλωματική Εργασία). Ανάκτηση από <https://ikee.lib.auth.gr/record/74211/files/gri-2007-481.pdf>
8. Μπατσαλιά, Φ. (2000). *Η Συμβολή της Θεωρητικής Κατάρτισης στην Εκπαίδευση Μεταφραστών*. Στο Φ. Μπατσαλιά, *Περί Μεταφράσεως – Σύγχρονες Προσεγγίσεις* (σσ. 13-22). Αθήνα: Εκδόσεις Κατάρτι

Ξενόγλωσση

1. Vermeer, H. J. (1989). *Skopos and Commission in Translational Action*. Helsinki
2. Nord, C. (2001). *Translating as a Purposeful Activity, Functionalist Approaches Explained*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.

Ηλεκτρονικά Λεξικά/ Βάσεις δεδομένων ορολογίας

1. <http://el.glosbe.com/>
2. <https://www.deepl.com/translator>

Παράλληλα Κείμενα

1. Corno, D. D. (1982). *Dreams and their Interpretation in Ancient Greece*. Bulletin of the Institute of Classical Studies, No. 29, pp. 55-62.
2. Πόλκας, Λ. (2009, Φεβρουαρίου 12). *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Ανάκτηση από https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/handbook_crosslingual/page_000.html
3. J. Delisle & J. Woodsworth, *Translation through History*, John Benjamins University Comp.- Unesco Publ.: Άμστερνταμ 1995, σ.163